

SZENT-IVÁNYI TAMÁS

★

MANNINGER REZSŐ

A MÚLT MAGYAR TUDÓSAI

FŐSZERKESZTŐ:

TOLNAI GÁBOR

SZERKESZTŐ:

SZALAI SÁNDORNÉ

21 8963
SZENT-IVÁNYI TAMÁS

MANNINGER REZSŐ

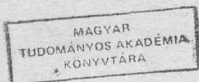

AKADÉMIAI KIADÓ
BUDAPEST 1990

**MTA
KIK**

682109

ISBN 965 05 5620 0

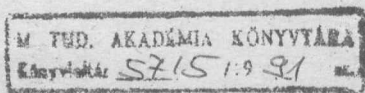
Kiadja az Akadémiai Kiadó, Budapest

Első kiadás: 1990

© Szent-Iványi Tamás, 1990

Minden jog fenntartva,
beleértve a sokszorosítás,
a nyilvános előadás,
a rádió- és televízióadás,
valamint a fordítás jogát,
az egyes fejezeteket illetően is.

Printed in Hungary

TARTALOM

Bevezetés	7
Családi háttér és tanulóévek	19
Pályakezdés	25
Tudományos kutatás	37
Oktatás	82
Intézetalapítás és -vezetés	121
Közéleti tevékenység	139
Az ember	153
Bibliográfia	170

BEVEZETÉS

A magyar állatorvosképzés 200 évvel ezelőtt, 1787-ben vette kezdetét azzal, hogy a Pesti Egyetem Orvosi Karán „Állatgyógyászati tanszék és Állatgyógyintézet” létesült.

A tanszéket és intézetet létrehozó elhatározás tulajdonképpen célja — orvosi felkészültségű állategészségügyi szakemberek képzése — csak jóval később valósult meg. Az ilyen szakemberek iránti igényeket mind népgazdasági, mind hadászati érdekek indokolták. Népgazdasági szempontból — a XVIII.

század végén hazánkban jelentős fejlődésnek indult állattenyésztésben olykor — súlyos károkat okozó járványok lekiüzdése volt a legfontosabb cél. Ez magas műveltségű szakemberek kiképzését indokolta. A hadsereg nagy létszámú lóállományának a kezelésére viszont elegendőnek tartották ún. „gyógykovácsok” működtetését, akiktől a lovak patkolásán kívül elsősorban a lovak lábvég-megbetegedéseinek a kezelését várták el.

Az 1787-ben alakult Állatgyógyászati tanszék és Állatgyógyintézet már indulásakor hűen tükrözte e kétféle igényt. A tanszék első vezetője, a külföldön tanult Tolnay Sándor ugyanis egyrészt állatjár-

ványtani előadásokat tartott az orvostanhallgatóknak, másrészt rövidebb tanfolyamokat vezetett gyakorlati állatgyógyászati szakemberek kiképzésére. Ebben az időben a hatósági orvosok feladatkörébe tartozott működési területükön az állatjárványok leküzdésének az irányítása is, amelyet speciális állatjárványtani ismeretek nélkül nyilván nem láthattak el eredményesen. Minthogy azonban az állatok gyógyítását akkoriban gyakorlati megfigyelésekre és gyakran hiedelmekre támaszkodó laikusok végezték, a hatósági orvosok az állatgyógyászati tevékenységet társadalmi rangjukhoz nem méltó, alacsonyrendű tevékenységnek tekintették. Ez a

széles körű társadalmi előítélet több mint egy évszázadon át gátolta az állatgyógyászatra specializált felsőfokú szakemberek képzését és az állatorvoslás mint szakma társadalmi elismerését.

Maga Tolnay Sándor — aki korának nemzetközileg is elismert szakembere, korszerű latin, német és magyar nyelvű szakkönyvek szerzője volt — már a tanszék létesítésekor, 1787-ben részletes tervet dolgozott ki kétéves felsőfokú állatorvosi stúdium megszervezésére. A felsőbb szervek értetlensége és az állatorvosi tevékenység említett alacsony társadalmi besorolása miatt azonban ez nemcsak neki, de hosszú időn át utódainak sem sike-

rült. Sőt az orvosegyetemtől 1851-ben különvált állatorvosi tanintézetnek, több évtizeden át a pusztá fennmaradásáért is meg kellett küzdenie.

Az intézmény alapítását egy évszázaddal követő áttörést, amelynek következtében ez a tanintézet egyetemi jellegű főiskolává vált, Tormay Béla, az állattenyésztés tanára alapozta meg, akit 1875-ben az akkori „Állatorvosi Tanintézet” igazgatójává nevezték ki. Ugyanakkor megszűnt az orvoskaron az állatjárványtan rendszeres oktatása, és ezzel az akkori Állatorvosi Tanintézet az állatorvosképzés egyedüli intézményévé vált. Tormay mint miniszteri tanácsos az or-

szág állattenyésztésének irányítója és elismert vezető egyénisége volt.

A tanintézményünk fejlesztésére kidolgozott tervek megvalósításában Tormayt személyes és szakmai tekintélye mellett támogatta az akkori idők kiváló kultúrpolitikusához, Trefort Ágostonhoz fűződő baráti kapcsolata. Ekkor, 1880-ban épültek fel a Rottenbiller utcai telken azok az épületek, amelyek az állatorvosi oktatásnak és kutatásnak korszerű lehetőségeket kínáltak.

Az intézmény rohamos fejlődésének tudományos megalapozásában döntő szerepet játszottak olyan tudós tanárok, mint Thanhoffer Lajos, az élettan és Liebermann Leo, a vegytan tanára. A kialakult

tudományos légkör és kutatási lehetőségek, valamint az oktatás színvonalának az emelkedése még a múlt század utolsó évtizedeiben ide vonzott olyan nagy egyéniségeket, mint Azary Ákos (belgyógyászat), Nádaskay Béla (anatómia), Ráitz István (kórbonctan), Plósz Béla (sebészet), Preisz Hugó (bakteriológia), Tangl Ferenc (élettan), Magyary-Kossa Gyula (gyógy-szertan), Hutýra Ferenc (kórbonctan, belgyógyászat, majd járványtan) és Marek József (belgyógyászat). Az intézmény jó hírnevét csak öregbítette, hogy közülük Thanhoffert, Liebermannt, Preiszt és Tanglt hosszabb-rövidebb itteni eredményes működésük után az

orvosegyetemen megüresedett tanszékeknek a vezetésére hívták meg. Köszönhető volt ez annak, hogy az intézményben olyan tudományos műhelyek alakultak ki, amelyek országos, sőt nemzetközi elismertségnek örvendtek. Példaként említhető, hogy Preisz Hugó vezetésével 1891-ben intézményünkben létesült az országban elsőként bakteriológiai intézet és tanszék, 15 évvel korábban, mint az orvosegyetemen, ahol ezt éppen Preisz létesítette, miután meghívásra 1906-ban az orvosegyetemre távozott.

Az intézmény egyetemi jellegű főiskolává való fejlesztésének döntő lépései Hutýra Ferenc nevéhez fűződnek, aki 1886-ban, 26 éves

korában, az orvosegyetemről került az akkori Állatorvosi Tanintézet kórbonctani intézetébe segédtanárnak. Hutýra jelentős tudományos és könyvszerzői tevékenysége mellett rövidesen az egész intézmény továbbfejlesztésének a motorjává, majd vezetőjévé vált. *Állatorvosi szakoktatásunk reformja* című, 1890-ben megjelentetett tanulmánya útmutató volt ahhoz a fejlődéshez, amelynek következtében az intézmény 1890-ben Állatorvosi Akadémiává" vált, s az 1897-től igazgató Hutýrának köszönhető, hogy *1899-ben elnyerte az egyetemi jellegű főiskolai rangot*. A 4 éves kurzusára való felvétel előfeltétele az érettségi vizsga lett.

A századforduló körüli évtizedek — amelyeket joggal minősítenek a hazai állatorvosképzés aranykorának — hozzájárultak egy korszerű állategészségügyi szervezet kialakulásához, és kiváló tanáregyéniségek alapozták meg az egyetemi szintű oktatás előfeltételét képező, nemzetközileg is elismert tudományos színvonalat. Meg kell azonban jegyezni, hogy az állatorvosi szakma iránt a társadalom akkori konzervatív vezető rétegeiben élő előítélet feloldására a Hutýra vezette tanári karnak még jelentős erőfeszítéseket kellett tennie.

Hutýra Ferenc — aki igazgató, majd 1899-től 1931-ig a „M. kir. Állatorvosi Főiskola” rektoraként

az intézmény kiemelkedő tekintélyű és nemzetközileg is nagyra becsült vezetője volt — Azary Ákos korai halálakor (1888) a kórbonctant a belgyógyászatra cserélte fel. Még ugyanebben az évben jelent meg *A háziállatok fertőző betegségeinek oktana* című könyve, előre vetvén érdeklődésének fő irányát. 1901-ben, a később szintén világhírt szerzett tanártársának, Marek Józsefnek engedte át a belgyógyászati tanszéket és klinikát, magának pedig leválasztotta az előbbiről a fertőző állatbetegségekkel foglalkozó járványtani tanszéket. A már említett bakteriológiai intézet élén Preisz Hugót 1906-ban Aujeszky Aladár követte.

CSALÁDI HÁTTÉR ÉS TANULÓÉVEK

Manninger Rezső 1890. július 7-én született Sopronban, abból a Manninger családból, amelynek számos tagja jelentős tudományos és gyakorlati eredménnyel gazdagította a hazai orvosi és mezőgazdasági szakterületeket. Szülei kiskereskedők voltak, akik három fiúk és egy lányuk közül csak a legidősebb fiút tudták egyetemi szinten taníttatni, őt is csak úgy, hogy a soproni evangélikus lyceumban (a mai Berzsenyi Dániel gimnáziumban) kiváló eredménnyel tanuló diák, az 1908-ban tett kitűnő minősítésű

érettségi vizsga alapján, az Állatorvosi Főiskolán teljes tandíjmentességet élvezett, és a szerény megélhetéshez szükséges ösztöndíjat is kapott.

Középiskolai tanulmányai során érdeklődése főként a biokémia felé fordult. Bár nem ez lett a fő hivatása, munkássága során ez az érdeklődés később is nyomon követhető.

Az állatorvosi pálya választása akár véletlenszerűnek is mondható. Unokabátyja, Manninger Vilmos, a kor jeles sebészprofesszora, bemutatta az akkor érettségizett unokaöccsét Hutýra Ferencnek, az Állatorvosi Főiskola rektorának, aki nagy súlyt helyezett arra, hogy a

főiskolára megfelelően képzett és művelt, jó megjelenésű és tehetséges hallgatókat nyerjen meg.

Ekkor, 1908-ban az Állatorvosi Főiskola — éppen Hutýra Ferenc szívós munkálkodásának következtében — hivatalosan már elismert felsőoktatási intézmény volt, amely 1900-ban a magántanári habilitáció és 1906-ban a doktorrá avatás (promotio) jogát is elnyerte, jóval előbb, mint számos hasonló nyugat-európai állatorvosképző intézmény. De — amint arról már szó volt — még szívós küzdelmet kellett folytatni az akkori társadalmi előítéletek ellen, az állatorvosi hivatás társadalmi elismertetése érdekében.

Manninger Rezső azzal a reménnyel iratkozott be 1908-ban az Állatorvosi Főiskolára, hogy annak elvégzése után a biokémia területén dolgozhat, amire a jelek szerint biztatást is kapott.

Főiskolai tanulmányai során tehetségével és szorgalmával kitűnt hallgatótársai közül, amit bizonyít, hogy a rektor javaslatára 1909-ben — a teljes tandíjmentesség mellett — az addig élvezett 600 koronás ösztöndíját „a tanulmányokban kifejtett különös szorgalma megjutalmazása céljából” 800 koronára emelték. Ugyancsak a főiskola évkönyveiből derül ki, hogy 54 vizsgázó közül „az első szigorlaton Manninger Rezső, a nagyon szí-

gorú feltételekhez kötött kitűnő osztályzatot érdemelte ki”. Harmadéves korában *A pancreasnedv enyv- és fehérjeemésztő reakció optima* című munkájával elnyerte az élettanból kiírt pályázatot, amelyért a tanári testület külön dicséretben is részesítette. Egy évvel később egyike volt azoknak, akik a legjobb belorvostani kórtörténetükért pénzjutalomban részesültek, és ugyanebben az évben dicséretben részesült a sebészeti kórtörténetéért is.

Hallgatótársai és ezeken belül évfolyamtársai — akik közül többen (pl. Bálint Ferenc, Csontos József, Héjj József, Simonkay Bertalan) később vezető szerepet játszottak

az állategészségügyi igazgatásban és kutatásban — harmadéves korában az Állatorvostanhallgatók Körenek titkárává választották.

A fenti tanulmányi eredmények alapján nem volt meglepő, hogy Hutýra Ferenc a kitűnően képzett, szorgalmas, határozott fellépésű és megnyerő modorú szigorló állatorvost a járványtani intézetbe maga mellé vette.

PÁLYAKEZDÉS

Állatorvosi oklevelének a megszerzését követően, 1912-ben Manning Rezsőt a főiskola Hutýra vezette járványtani intézetébe gyakornoknak nevezték ki.

Pályakezdését két alapvető tényező határozta meg. Egyrészt a századforduló tájékán terjedtek el a Pasteur és Koch által fémjelzett bakteriológiai iskolák eredményei, valamint Mecsnyikov, Ehrlich, Behring, Landsteiner, Porter és mások felfedezései, amelyek a szervezet fertőző anyagokkal szembeni védekező mechanizmusainak a fel-

fedezésével lerakták az immunológia alapjait. Másrészt adva volt a Hutýra által 1901-ben alapított járványtani tanszék és ezzel az utolsó éven oktatott „járványtan” tantárgy, amely azóta is — jórészt a hazai állatorvosi curriculum sajátosságaként — a nemzetközi értelemben vett járványtantól (az angol epizootiology, vagy a német Seuchenlehre fogalmától) különbözött. A Hutýra által kialakított tematika szerint ugyanis, amely lényegében máig megmaradt, a járványtan tantárgya nálunk az állatok baktériumok és vírusok okozta fertőző betegségeinek oktanát, kórtanát, járványtanát, klinikumát, diagnosztikáját, terápiáját és a vé-

dekezés specifikus és nem specifikus eljárásait és intézkedéseit öleli fel mint tananyagot. Ez egyben azt is jelentette és jelenti ma is, hogy ez az utolsó évfolyamon tanított tárgy — több korábbi évfolyamokon tanított tantárgy szintézise révén — a hallgatókat a fertőző betegségek elleni védekezés minden elméleti vonatkozásával megismerteti, és felkészíti azok gyakorlati alkalmazására, tehát a gyakorlati követelményekre orientált összefoglaló tantárgy.

Az említett két körülmény meghatározó hatása Manninger Rezső tudományos és oktatói tevékenységének nemcsak a kezdetén, de egész életpályája során is felismerhető. Pályakezdekésekor, doktori ér-

tekezése témájaként még biokémiai érdeklődésének megfelelő feladatot kapott (*A baktériumok savagglutinációjának diagnosztikai értékéről*), amelynek a megoldásával 1914-ben summa cum laude minősítéssel promoválták. A továbbiakban azonban mindinkább a járványtani intézet profiljának megfelelő bakteriológiai és immun-diagnosztikai kutatásokba kezdett, azzal a félreismerhetetlen céllal, hogy azokkal az előbbieken megfogalmazott járványtani tantárgy, ezen belül is a fertőző állatbetegségek elleni védekezés egyes kérdéseinek a megoldását szolgálja.

Az első magyar és német nyelvű közleményeiből kitűnik, hogy ku-

tatásait a paratyphus- (Salmonella-) baktériumok kórhatása és a baromficholera- (Pasteurella-) baktériumok genetikai mutációinak vizsgálatával kezdte meg. De — nyilván a biokémiához való eredeti vonzódása alapján is — egyidejűleg a vérsavók olyan biokémiai és szerológiai vizsgálatával is foglalkozott, amelyek eredményei az immunológia meghonosodását jelentették a Hutýra vezette intézetben. Az új tudomány hazai megismertetése érdekében, németből lefordította és állatorvosi részekkel kiegészítette Paul Th. Müller *Fertőzés és immunitás* című könyvét (1918), az első, e tárgyban magyar nyelven megjelent könyvet. Ez

hosszú időn át az egyetemi oktatás célját is szolgálta.

Minden jel arra mutat, hogy amikor a friss diplomás, éles eszű, szorgalmas és ambiciózus fiatal embert Hutýra tanszékére maga mellé vette, céltudatos előrelátással olyan feladatokkal bízta meg, amelyek sikeres megoldása az átlagon felüli karrierre predestinálták.

Az akkor nemzetközi vonatkozásban is új mikrobiológiai (bakteriológiai) és immunológiai vizsgáló módszerek elsajátítása mellett azonban Hutýra szükségesnek tartotta, hogy fiatal munkatársa a szakma gyakorlati vonatkozásaival is megismerkedjék. Ezért két hónapra a Mezőhegyesi Állami Mé-

nesbirtokra, majd néhány hétre a Felvidékre és Erdélybe a román határszélre küldte, hogy hatósági állatorvosok mellett megismerkedjék a gyakorlatban előforduló fertőző betegségekkel és az állategészségügyi igazgatás szervezetével és működésével, különös tekintettel az akkor legveszélyesebb fertőző állatbetegségekre, mint a malleusra, gümőkórra, sertéspestisre stb. Hutýra később messzemenően igazolódott, máig is érvényes felfogása, hogy a ragályos állatbetegségek elleni védekezés — a közegészségügyitől értelemszerűen eltérő — leghatékonyabb módszere az állatállományoknak meghatározott specifikus kórokozóktól, igazgatási

eszközökkel és intézkedésekkel végzett mentesítése.

Hasznos tapasztalatok szerzésére adott alkalmat a fiatal Manningernek az is, hogy előbb Bulgáriában (1914), majd Lengyelországban (1920) magyar állatorvos-küldöttségek tagjaként megismerkedhetett a keleti marhavésszel, amelyet hazánkban már 1881-ben véglegesen felszámoltak. A betegség vírusát azonban a balkáni, illetve az első világháború alatt behurcolták Bulgáriába, illetve Lengyelországba, sőt Nyugat-Európába is. Ez a feladat nemcsak külföldi élményekkel gazdagította, amelyek megszerzésében kitűnő nyelvtudása segítette, hanem alkalmat adott arra is, hogy

az akkoriban nem kis erőfeszítést és tárgyi tudást igénylő színes fényképeket készítsen a keleti marhavész kórbonctani elváltozásairól. Ezek diapozitív lemezek formájában fennmaradtak, és egy részük megjelent Hutýra Ferenc *A keleti marhavész* (1914) című, németül is kiadott monográfiájában.

Még 1914 nyarán, amikor állatorvosdoktorrá promoválták, a tanári testület javaslatot fogadott el arról, hogy egy évre külföldi tanulmányútra küldjék. E kiküldetés azonban nem valósult meg, mert közben kitört az első világháború, és rövidesen bevonult a tanszék rangidős tanársegéde, Jármay Károly. Utóbbi később nem is tért

vissza a járványtani tanszékre, mert 1918-ban a főiskola kórbonctani tanszékének a vezetésével bízták meg. Manningeren kívül akkor a járványtani tanszéken csak Marcis Árpád dolgozott, akit állami szolgálatból vér- és tejminták vizsgálatára rendelték oda. Ebben az időben ugyanis a főiskola egyes tanszékei, főként a kórbonctani, a bakteriológiai és a járványtani intézet végezték az egész országból beküldött anyagok diagnosztikai vizsgálatát. Így a fiatal Manninger mind az oktatásban, mind a kutatásban és a diagnosztikai vizsgálatok feldolgozásában súlyos terhelés alá került.

A fennmaradt dokumentumok tanúsága szerint, a legszigorúbb

bíráló, Hutýra teljes elismerését is kivívta oktató és kutató tevékenységével és nem kevésbé német és francia, majd a később elsajátított angol nyelvtudásával. Erről tanúskodik Hutýra rövid jellemzése, amikor 1917-ben a tanári testületben segédtanárrá való kinevezését javasolta: „Tudományos képzettségét több értékes irodalmi dolgozat bizonyítja. Széles körű orvosi ismeretei és kiváló szorgalma predestinálják arra, hogy egykoron főiskolánk tanári karának érdemes tagja legyen.”

Az 1914-ben meghíúsult szándék, hogy egy évre külföldre küldjék, majd 1917-ben ez a jellemzés, nem hagy kétséget arról, hogy

Hutýra nemcsak messzemenően meg volt elégedve fiatal munkatársával, hanem mind határozottabban benne látta tanszéki utódát is.

A háborús évek, a fokozott feladatok mellett, súlyos családi megpróbáltatásokat is tartogattak. Az 1917-es évben vesztette el apját, a harctéren elesett egyik öccse, majd rövidesen (1921) meghalt egyetlen húga is.

TUDOMÁNYOS KUTATÁS

Manninger Rezső életútjának vázlatában, sok egyéb tevékenysége mellett, első helyre kívánczik tudományos kutató és oktató munkája. E két tevékenység — amit most megkísérelünk elkülönítve ismertetni — nála egész életpályája során szorosan összeforrt, mert nemcsak vallotta, hanem eredményesen gyakorolta is a sokat hangoztatott tételt, amely szerint nem lehet jó oktató, aki maga nem végez tudományos kutatást. A saját és az általa irányított kutatások eredményeit folyamatosan beépí-

tette előadásaiba, kézi- és tan-
könyveibe.

Kutatásainak főbb eredményeit
mintegy 200 hazai és 100 külföldi
közleményben jelentette meg. Fél
évszázados (1912—1963) aktív szol-
gálata alatt azonban, főként annak
későbbi időszakában, munkatársai
neve alatt jelent meg sok olyan
közlemény, amelynek nemcsak
szellemi kezdeményezője, de aktív
részese is volt a kézirat végső meg-
fogalmazásáig, anélkül azonban,
hogy ezeken neve szerzőtársként
szerepelt volna.

Kutatásai, amelyek értelemszerű-
en nem választhatók el élesen a kü-
lönböző intézetekben működött
munkatársainak és egyes tanítvá-

nyainak a kutatásaitól, kiterjedtek a fertőző állatbetegségek járványtanának, ezek oktani vonatkozásainak, kórfejlődésének, diagnosztikájának és a védekezés, beleértve a specifikus immunprophylaxis széles körű kérdéseire. Nyugodtan megállapítható, hogy a hazai vonatkozásban jelentős fertőző állatbetegségek között alig van olyan, amellyel munkássága fél évszázada alatt ő vagy munkatársai ne foglalkoztak volna. Az is kitűnik azonban publikációinak részletes jegyzékéből (Magyar Állatorvosok Lapja 1970. 25. köt. 183.), hogy egyes témáknak különös figyelmet szentelt. Közülük többre évek múlva is visszatért, amikor úgy

érezte, hogy az ismeretek bővülésével vagy a kutatási módszerek fejlődésével kilátás nyílt a továbblépésre. Ezért — a teljesség igénye nélkül — az alábbi felsorolás nem kronológiai, hanem tematikai csoportosításban kísérel meg bemutatni azokat a szakmai területeket, amelyeket kutatásaival különösen gazdagított.

Tudományos tevékenységének az értékelésekor figyelembe kell venni, hogy amikor az 1910-es évek elején tudományos munkáját megkezdte, a mikrobiológia (valójában csak a bakteriológia és egy embrionális állapotban levő virológia) Pasteur- és Koch-tanítványok egy viszonylag szűk körének

első felfedezéseire alapult. Az immunológiai ismeretek pedig jórészt csak a fertőző betegségekkel kapcsolatos egyes immunjelenségek regisztrálására terjedtek ki, azok mechanizmusának mélyebb ismerete nélkül.

Közleményeiből kitűnik, hogy szakmai működésének kezdetétől foglalkoztatta a *szerológiai* (1914—1920, 1929—1947) és az *allergiás* (1920—1964) *diagnosztikai eljárások mechanizmusa*, valamint e próbák specificitásának és ezzel megbízhatóságuknak a javítása. Vizsgálta a komplementkötési próba használhatóságát a juhhimlő és a malleus diagnosztizálására, különös tekintettel a ló- és a sertésvérsavók

komplementellenes hatására. Később a szarvasmarha-állományok gümőkór-mentesítése érdekében vizsgálatokat végzett (Buzával, 1937) a szintetikus táptalajon elszaporított baktériumokból előállított tuberkulin hatásmechanizmusáról, majd irányította azokat a vizsgálatokat, amelyek tisztított és standardizálható (PPD = purified protein derivative) tuberkulinkészítmény bevezetéséhez és a vele végzett intradermális próba elbírálásának egységesítéséhez vezettek (1964).

A járványtani tanszéken Hutýra és Jármái vizsgálatait folytatva és elmélyítve, évtizedeken át, több munkatársával, doktorandusokkal és aspiránsokkal foglalkozott a

Bacillus anthracis, a lépfene kórokozójának a tulajdonságaival. Különösképpen a tenyészetekben mutatott fenotípusos és genotípusos bélyegeeknek a kórokozó képességgel való összefüggései érdekelték. E vizsgálatok tisztázták többek között a baktérium buroktermelő és hemolizáló képességének genetikai és környezeti feltételeit (Buzával, 1940). Ezeknek a kutatásoknak az eredménye alapot szolgáltatott a lépfene elleni immunizálásra használt vakcinatörzsek és a forgalomba került vakcinák ártalmatlanságának és hatékonyságának korszerű és megbízható ellenőrzésére (1948). A *Bacillus* genus egyéb tagjai és a *Bacillus anthracis* között pl. a

buroktermelő képességnek egyik fajról a másikra való átvitele tekintetében sikeres hibridizációs kísérleteket végzett. Ezek eredményei akkoriban (1962), a baktériumgenetika hajnalán, eredeti és új megállapítások voltak.

Már a korai éveiben (1912—1922) kezdett foglalkozni a *Salmonella*-baktériumok tulajdonságaival és az általuk okozott betegségek diagnosztikai, kórtani és védekezési kérdéseivel. A sertésparatyphus esetekből izolált baktériumtörzsek biokémiai és antigéntulajdonságainak a vizsgálatával a törzsek meghatározásához és besorolásához nyújtott adatokat. A párhuzamos oktani és kórtani vizsgálá-

latok (1925—1940) az önálló malacparatyphusnak a paratyphusszal szövődött sertéspestistől való elkülönítését világították meg. E témakör iránti különleges érdeklődésére utal, hogy mindkét akadémiai székfoglalójának a tárgyát e kutatásainak az eredményeiből választotta (*A paratyphus bacillusok systematikája, különös tekintettel a sui-pestifer csoportra*, 1928; illetve *A paratyphus-C-fertőzés járványtana*, 1940).

A baromfi-salmonellosisok területén kutatásai tisztázták a csirkék ún. fehér hasmenésének és a tyúktyphusnak a járványtanát és kórfejlődését (1921—1933). Kutatásai alapján javaslatot tett az intenzív

baromfitenyésztésnek jelentős károkat okozó fertőzöttség felszámolására, és a tenyészállományok fertőzésmentességének szerológiai és bakteriológiai eljárásokkal való folyamatos ellenőrzésére. Lényegében ezek a felismerések vezettek az ország baromfiállományának a typhusmentesítéséhez.

Kutatásai során ismételten vizsgatért a *baromficholerát* okozó *Pasteurella multocida* törzsek virulenciájának a kérdésére és a különféle virulenciájú törzsek okozta betegségek járványtani, klinikai képére (1915—1939, 1943).

Számos tanulmánya jelent meg a környezeti hatások szerepéről egyes, ún. *feltételesen kórokozó bak-*

tériumok kórhatására, és az általuk okozott betegségek kórfejlődéséről, pl. a sertésorbánc, a mirigykór, a malacparatyphus és az újszülöttek septikaemiája esetében. Rámutatott a kedvezőtlen meteorológiai körülmények, valamint a tartási és takarmányozási ártalmak együttes halmazatban érvényesülő káros hatásának befolyására e betegségek kirobbanásában. Elemezte az epiphyta baktériumok okozta endemiák dinamikáját. Bizonyította, hogy fertőzési lánc kialakulásakor a legvirulensebb kórokozók válogatódnak ki, amelyek már normális ellenálló képességű egyedeket is meg tudnak betegíteni (1925—1932, 1949).

Később inaktívált vakcinát dolgozott ki a *sertésorbánc* ellen (1949), amely azóta is forgalomban van. A vakcina hatékonyságának a fokozására munkatársaival (Gelenczei és Szent-Iványi, 1951) vizsgálta a sertésorbánc-baktérium antigén-szerkezetének és immunizálóképességének az összefüggéseit. Az ország egész területéről összegyűjtött baktériumtörzsek tipizálása alapján kiderült (Szent-Iványi, 1952), hogy az inaktívált vakcina bevezetése előtt az országban alkalmazott, virulens baktériumtörzsszel és hiperimmun szérummal végzett egyidejű oltás a virulens (A-típusú) sertésorbáncbaktériumok terjesztéséhez járult hozzá,

miközben immunitást nyújtott az oltott egyedeknek. Az inaktivált vakcina bevezetése és az élőcsírás vakcinának a forgalomból való kivonása — valószínűleg az intenzív sertéstartási módszerek elterjedésével egyetemben — a sertésorbánc-baktérium tünetmentes hordozásának a visszaszorításához vezetett az országban, különösen a nagyüzemi állományokban (Kucsera, 1957, 1977). E jelenségnek — túl a népgazdasági jelentőségén — közegészségügyi jelentősége sem hanyagolható el, ismerve, hogy az *Erysipelothrix rhusiopathiae*, a sertésorbánc kórokozója az embert is megbetegíti. Korábban a virulens „kóranyaggal” végzett oltáskor

szenvedett véletlen sérülések következtében, állatorvosok kezén gyakran keletkezett e baktérium okozta bőrgyulladás (erysipeloid) és súlyosabb esetekben ízület- és szívbelhártya-gyulladás.

Manninger Rezső több évtizeden át ismételten visszatért a *szarvasmarha-gümőkór* egyes oktani és diagnosztikai kérdéseinek a tisztázásához, az állományok *Mycobacterium bovis* fertőzöttségtől való mentesítésének az elősegítése érdekében. Kutatási eredményei alapján rámutatott, hogy a vakcinázás nem segíti elő, sőt késlelteti a végső cél, az állományok fertőzésmentességének az elérését (1932—1939, Kemenessel, 1954).

Miközben hangsúlyozta a szarvasmarha-állományok gümőkórtól való mentességének közegészségügyi (1925, 1940) és népgazdasági (1939, 1964) előnyeit, konkrét esetek alapján mutatott rá pl. a kutya (1926) és a sertés (1938) gümőkórjának a szerepére a fertőzőési lánc fenntartásában. Orvosoknak tartott előadásokon és az orvosi szaksajtóban fejtette ki az állatok és az ember gümőkórjának járványtani kapcsolatait (1939, 1940, 1942), hogy megnyerje az orvosi kar illetékes tagjait a közös célok elérésére. Hangsúlyozta, hogy a szarvasmarha-állományok gümőkórtól (és háziállatok egyes más fertőzésektől) való mentesítése csak

minden érdekelt fél (az orvosok, az állattenyésztők, az állattartók és gondozók, valamint a mezőgazdaság irányításában dolgozók) tudatos együttműködésével vezethetnek sikerre. Ennek érdekében maga is, szóban és írásban, széles körű felvilágosító munkát folytatott saját, valamint a külföldi kutatási eredmények megismertetésére. Megjósolta, hogy a szarvasmarhaállományok gümőkórtól való mentesítésével el fog tűnni a *Mycobacterium bovis* okozta fertőzöttség az egyéb házi és a vadon élő állatokból, de a fertőzött és klinikailag gyógyult, rehabilitált emberek még hosszú évtizedeken át veszélyeztethetik majd a már mentesített állatállományt.

nyokat. A hazánkban 1980-ra befejezett gümőkórmentesítés Manninger bölcs előrelátását messzemenően igazolta. Jelenleg — a talán évtizedekkel korábban állatoktól, főként szarvasmarháktól fertőződött és a kóros folyamatok időnkénti aktiválódása miatt — időnként *Mycobacterium bovis*t ürítő emberek jelentik a gümőkórmentes szarvasmarha-állományokra a legveszélyesebb fertőzési forrást.

A szarvasmarha-brucellosis járványtanával, kórjelzésével és a védekezés higiéniai és specifikus megelőzési kérdéseivel ugyancsak ismételten foglalkozott (1917—1956).

A nagyüzemi szarvasmarha- és sertésállományok kialakításakor

figyelmeztetett a brucellosis („a fertőző elvetélés”) okozta veszélyekre. Minthogy nem sikerült elérni, hogy csak a brucellás (és gümőkóros) fertőzöttség figyelembe vételével alakítsanak ki párhuzamosan fertőzött és nem fertőzött nagy állományokat, kezdeményezője volt a külföldön bevált, Buckféle B₁₉ jelű attenuált Brucella abortus törzsből készült vakcina hazai alkalmazásának (1947). Rámutatott azonban e vakcinázásnak — népgazdasági előnyei mellett — a korlátaira, sőt hátrányaira is. Figyelmeztetett arra, hogy a vakcinázástól csak akkor várható eredmény, ha az az állatmozgatás szigorú ellenőrzésével és a tehenek

izolált és a higiéniai követelményeknek messzemenő figyelembevételével lefolytatott elletésével párosul. A brucellosis elleni vakcinázással kapcsolatban fejtette ki azt a több vonatkozásban általánosítható véleményét, hogy az állatállományok immunizálásának van egy lélektani hátránya, amely abból származik, hogy az állattartóban állománya teljes védettségének a tudatát keltheti. Ez gyakran oda vezet, hogy elhanyagolja az általános higiéniai és járványvédelmi intézkedések betartását. Ezt a hatást pedig éppen a brucellosis és más olyan betegségek elleni védekezésben, amelyek ellen a vakcinázás csak mérsékelt védelmet

nyújt, széles körű felvilágosítással ellensúlyozni kell (1953).

Bár nem érhetette meg a brucellamentesítési program gyakorlati befejezését, annak tervszerű előrehaladása megnyugvással töltötte el, mert útmutatásai helyességét a gyakorlati eredmények még életében igazolták, és a szarvasmarha- és sertésállományok brucellamentesítésével párhuzamosan, különösen az 1980-as évek kezdete óta, az emberi brucellafertőzöttségek száma is országosan jelentősen csökkent.

A lovak ún. havivaksága (iridochorioidocyclitise), főként az állatkereskedelemmel kapcsolatos szavatossági esetek, megoldásra váró

kérdéseket vetettek fel. A sebészeti és szemészeti tanszék vezetőjével, Berrár Mihállyal szemléletesen demonstrált vizsgálsorozatban a belső szemgyulladás kórfejlődésének allergiás túlérzékenységgel kapcsolatos eredetére alapvető megállapításokat tett (1929—1930). Az allergiás túlérzékenység leptospirás fertőzöttséggel való gyakori kapcsolatát külföldi kutatók később igazolták, és ezt a tanszéken a háziállatok leptospirosisaival kapcsolatos széles körű kutatások keretében is megerősítették (Kemenes és mtsai, 1960).

A vírusok okozta fertőző állatbetegségek közül a sertéspestis témakörét eredetileg tanítómesterétől,

Hutýra Ferenctől „örökölte”, aki Köves Jánossal a sertéspestis elleni szérum termelésére még 1907-ben megalapította Kőbányán azt a Járványtani Laboratóriumot, amelyből 1912-ben a Phylaxia Szérumtermelő Intézet fejlődött ki, és amelynek szakembereivel Manning is mindvégig szoros szakmai kapcsolatot tartott fenn. A sertéspestis a múlt század végén Amerikából történt behurcolását követően, több évtizeden át a sertéstartásnak hazánkban is egyik legnagyobb gazdasági károkat okozó fertőző betegsége volt. Ez a betegség Manningert is gyakorlatilag folyamatosan foglalkoztatta. Vizsgálta a vírus immunizáló ké-

pességét, a betegség kórfejlődését és járványtanát, továbbá a különféle specifikus megelőző eljárások hatékonyságát, valamint a vírusfertőzéshez társuló szövődmények oktanát és ezek differenciáldiagnosztikáját. A sertéspestissel kapcsolatos kutatásai közül különösen figyelemre méltók az ún. szimultánoltás (virulens vírus + immun-szérum egyidejű befecskendezése) immunológiai körülményeivel és hatékonyságával kapcsolatos, valamint az immunis kocák malacainak kolosztrális passzív immunitására vonatkozó megállapításai (1931–1948).

Kezdettől fogva hangsúlyozta, hogy a sertéspestis okozta károktól

véglegesen csak a vírusnak szigorú állategészségügyi intézkedésekkel végzett eliminálásával lehet megszabadulni. Ezért kezdeményezte és üdvözölte a virulens vírus aktív immunizálásra való felhasználásának az eltiltását (1948). Később munkatársaival részt vett előbb az inaktivált vírust tartalmazó ún. kristályibolya, majd a házinyulakon végzett passzálással attenuált (lapinizált), főként az ún. kínai (C = Chinese) törzs immunizáló képességének az értékelésében (Mészáros, 1958; Bognár és Mészáros, 1963). Ez utóbbi vakcina szolgált annak az akciónak az előkészítésére amely végül — Manninger eredeti intenciója szerint — igazgatási

rendszabályok következetes alkalmazásának köszönhetően, az 1960-as évek közepére megszabadította az ország sertésállományát e hat évtizeden át legkártékonyabb fertőző betegség kórokozójától. Mint-hogy több nyugat-európai és tengerentúli országban továbbra is gondot okoz ez a betegség, a hazai mentesítéssel kapcsolatos tapasztalatok iránt jelenleg is élénk érdeklődés nyilvánul meg (Szent-Iványi, 1984).

A *juhhimlő* tekintetében kutatásai átütő sikert hoztak. Ez az Észak-Afrikában és a Közel- és Közép-Keleten jelenleg is súlyos veszteségeket okozó betegség korábban nálunk is széles körben elő-

fordult. Manninger felismerte, hogy a kórokozó folyamatos fenn-tartásában a juhászok tudatos tevé-kenysége játszik meghatározó sze-repet. A juhászok ugyanis megfi-gyelték, hogy az újszülöttkorban bőrbe fertőzött bárányok (nyilván a kolosztrális védelem hatására), többnyire a fertőzés helyére kor-látozódó bőrelváltozások árán, tar-tós védettségre tesznek szert. Ezért a tavasszal születő bárányokat az előző évben himlős birkák szöve-teiből gyűjtött és elásva tárolt nyi-rokkal, a skarifikált bőrbe oltották (ovinázták). E beavatkozás meg-védte a bárányok nagy részét a gyakran halálos lefolyású beteg-ségtől, de egyben folyamatosan

fenntartotta a virulens vírust az állományban, és veszélyeztette az ilyen állományokkal érintkező, nem oltott juhokat.

Manninger a juhhimlő ellen — juhok bőrében elszaporított vírustól — inaktivált vírust tartalmazó oltóanyagot készített (1948), amelynek forgalomba hozatalával egy időben el lehetett tiltani a virulens vírussal való oltást. Így igazgatási intézkedésekkel, rövid időn belül az ország juhállományát sikerült mentesíteni a juhhimlő vírusától.

Munkatársaival, Csontos Józseffel és Sályi Gyulával (1939, 1962) vizsgálták a sertéshimlő oktanát és járványtanát. Elsőkként írták le a szakirodalomban, hogy sertések-

ben, főként malacokban kétféle himlővírus okozhat betegséget. Ezek egyike a vaccinia vírus, amely többnyire ún. „konyhamalacokon” fordult elő vakcinázott gyermekekkel való közvetlen érintkezésük következtében. A másik a sertés „saját” himlője (mai nevén Suipox-vírus) okozta betegség, amelynek a kórtanát és járványtanát ők ismer tették először a szakirodalomban. Megállapításaikat hazai gyakorló állatorvosok alátámasztották és kiegészítették (Domán, 1962, 1969). Külföldi kutatók csak évtizedekkel később közöltek e felismeréseket megerősítő megállapításokat.

Ismételten foglalkozott a *ragadós* *száj- és körömfájás* vírusával és

a betegség elleni oltóanyag kidolgozásának kérdéseivel. Először mutatott ki genetikai típusváltozást száj- és körömfájás vírustörzsön (Lászlóval, 1930; Mészáros, 1954). Vizsgálta az immunitástani viszonyokat átvészelt és vakcinázott állatokon (1938–1941). Amikor 1950-ben Nyugat-Európában gyorsan terjeszkedő ragadós száj- és körömfájás-járvány tört ki, bölcs előrejelzéssel egyik munkatársával (Mészáros, 1952) a tanszék elkülönített helyiségeiben a betegség laboratóriumi kórjelzésére alkalmas egységet állíttatott fel. Ez látta el — igen nehéz körülmények között — a száj- és körömfájás kórjelzésének a feladatát mindaddig,

amíg 1954-ben az Állami Vakcina-
termelő Intézet, a vakcinagyártás
mellett ennek a betegségnek a la-
boratóriumi diagnosztikáját is át-
vette.

Eredeti kutatómunkájukra
(Csontos, 1944, 1949) támasz-
kodva elsőként mutatták ki, hogy
az akkor „*hurutos lóinfluenzájának*”
(mai nevén rhinopneumonitisnek)
nevezett betegséget és az amerikai
kutatók által ettől különböző kór-
oktanú bántalomnak tartott,
„*equine virus abortus*”-t = a lo-
vak vírusos elvetélését azonos ví-
rus okozza. Alapvetően új meg-
állapításokat tettek e betegség kór-
tanáról, tüneteiről és elkülönítő
kórjelzéséről. A kérdésről a szak-

irodalomban és kongresszusokon folytatott hosszas vita után, a korszerű virológiai eszközökkel végzett vizsgálatokkal, nevezetesen a vírus izolálásával és meghatározásával, éppen a hazai kutatókkal vitatkozó amerikai iskola kutatói (Doll és mtsai, 1954) igazolták Manningerék két évtizeddel korábbi megállapításait.

A kialakult nemzetközi vitától és a főként értékes méneseiben tömeges vetélések által okozott veszteségektől sarkallva, tanszékén folytatta a kutatásokat. Az elvetélt csikók májából, éteres kivonással nyert antigénnel, komplementkötési próbát dolgoztak ki a fertőzőtség felismerésére (Bartha,

1954). Ennek a felhasználásával versenylótenyészetekben a fertőzött kancák korai felismerésével és elkülönítésével sikerült a veszteségeket jelentősen mérsékelni (Bartha és Fehér, 1954).

A betegség oktanára és két (légzőszervi és magzatkárosító) kórképére vonatkozó kérdés tisztázásán kívül zavar volt a betegség elnevezésében is. Az illetékes nemzetközi nomenklatúrai bizottság javasolta, hogy influenzának csak orthomyxovírus okozta betegséget nevezzenek. E herpesvírus okozta betegség régi hazai „hurutos lóinfluenza” elnevezését azért sem lehetett fenntartani, mert a lovaknak is van orthomyxovírus okozta

influenzája, amelyet világszerte ló-influenzának neveznek. Közben a nemzetközi irodalomban elterjedt az amerikai kutatók által (Doll és mtsai, 1957) javasolt „rhinopneumonitis” elnevezés. A további félreértések megelőzése érdekében — kifejtve ennek az elnevezésnek az egyoldalúságát — Manninger javasolta átvételét a hazai szakirodalomba is (1958).

A háziállatok *veszettségének* körjelzése és az ellene való specifikus prophylaxis tekintetében magyar kutatók, főként Hőgyes, Preisz és Aujeszky nemzetközileg is jelentős megállapításokat tettek. Manninger mind kutatási, mind szervezési téren fontos szerepet játszott

abban a nemzetközileg is kezdeményező munkában, amelynek az eredményeképpen Magyarországon az 1930-as években, Európában elsőként a kutyák kötelező vakcinázásával és szigorú kutya-rendtartás bevezetésével, az akkori ún. urbanus (települési) veszettségtől mentesítették az országot (1938). A második világháború végén oltóanyaghiány és az igazgatási intézkedések végrehajtásának a nehézségei miatt a folyamatos akció átmenetileg megszakadt. Újra jelentkeztek megbetegedések, főként kutyákon, de embereken is. Csakhamar sikerült azonban a korábbi kedvező járványhelyzetet helyreállítani és a lakos-

ságot fenyegető veszélyt elhárítani (1950).

Ezeknek az eredményeknek a jelentőségét hangsúlyozza, hogy a magyar tapasztalatokat számos más országban is átvették. Minden olyan országban, ahol a kutyák terjesztette urbánus veszettség fordul elő, még jelenleg is a mi tapasztalatainkra épülő intézkedésekkel érnek el — elsősorban a közegészségügyet szolgáló — eredményeket.

Hazánkban, mint általában az európai és egyes tengerentúli országokban, a második világháború idejében a járványhelyzet gyökeresen megváltozott. Északi határunkat 1954-ben érte el a *silvaticus* (er-

dei) veszettség Európa nagy részére kiterjedt hulláma. Részben a külföldi tapasztalatok alapján, Manning ismételten felhívta a figyelmet ennek a vadon élő állatok, főként a rókák által terjesztett járványformának a sajátosságaira és közegészségügyi veszélyeire (1966, 1968). A kérdést olyan fontosnak ítélte, hogy élete utolsó nyilvános előadását is, 1967 decemberében a veszettség elleni védekezés aktuális állategészségügyi és közegészségügyi feladatairól tartotta.

Az *Aujeszky-féle* betegséggel kapcsolatos saját vizsgálatai (1936–1943) inkább csak differenciáldiagnosztikai következtetései miatt érdemelnének említést. A hazai ku-

tatások nemzetközi elismertetéséért gyakran folytatott következetes törekvéseinek azonban éppen ez a betegség jó példája. Nemzetközi fórumokon sikerült elérnie, hogy a korábban „álveszettség”-nek (pseudorabies, Pseudowut) nevezett betegség megjelölésére a szakirodalom — legalábbis Európában — ma már mindenütt az Aujeszky-féle betegség elnevezést használja. Különös diplomáciai készségére vall ezzel kapcsolatban, hogy nemzetközi fórumokon széles körű orvostörténeti kutatásai alapján sikerült bizonyítania, hogy e vírushordozótséget „mad itch” néven Amerikában és „Juckpest” néven Németországban már jóval

azelőtt leírták, hogy Aujeszky Aladár 1902-ben hazánkban állatkísérletekben egyértelműen elkülönítette a veszettségtől, amellyel korábban gyakran összetévesztették. Aujeszky felfedezésének a közlése után ugyanis a nemzetközi szakirodalomban olyan vélemények láttak napvilágot, amelyek szerint feltételezték, hogy ennek a betegségnek a vírusa Magyarországról terjedt volna el más országokba.

Amikor az ő határozott kívánságára munkatársai a tanszéken az 1950-es évek közepén létrehozták az ország első állatorvosi szövettényésztési víruslaboratóriumát, többek között az Aujeszky-féle

vírussal is végeztek tanulmányokat. Ennek a munkának egyik korai és a gyakorlati védekezés szempontjából igen jelentős eredménye volt a nemzetközileg első, sertések immunizálására alkalmas attenuált Aujeszky-vírustörzs előállítása (Bartha, 1961). A Bartha-féle K/61-es vírustörzset a mai napig széles körben használják vakcina-termelésre, és ezt a törzset az Aujeszky-vírussal kapcsolatos hazai és külföldi molekuláris genetikai kutatások referenciatörzssévé is választották.

A fent említett témákon kívül tanulmányai jelentek meg a *roncsoló orrhurut*ról (1928), a *lovak fertőző kevésvérűségéről* (1938), a

fertőző sertésbénulásról (1941) és munkatársaival együtt egy sor újabban felismert vírusos betegség első hazai megállapításáról.

A Manninger Rezső kutató tevékenységéről szóló bármilyen rövid összefoglaló tárgyilagosságához kétség férhetne — ami nem volna méltó e nagy egyéniség és gondolkodó sok eseményt előre megjósoló ténykedéséhez —, ha nem említenénk meg két olyan témát, amelyekben az idő nem igazolta feltevését, illetve amelyben többszöri próbálkozás ellenére sem sikerült átütő eredményt elérni. Megemlítjük ezeket még akkor is, ha ezek száma és jelentősége eltorpül kivételesen gazdag kutatói

életműve és annak meghatározó szerepe mellett.

Az akkori kezdetleges virológiai módszerekkel elért eredmények alapján, és főként a klinikai és kórtani hasonlóságra alapozva, az Európában az 1930-as években elterjedt *baromfipestist* (a newcast-lei betegséget), a század elején itt honos ún. klasszikus baromfipestis típusváltozatának gondolta (1936). Ma tudjuk, hogy az előbbit egy paramyxovírus, az utóbbit pedig egy influenza-A-vírus okozza.

A másik betegség, amelynek az oktanával Manninger és munkatársai, valamint számos más hazai és külföldi kutató egyaránt évtizedeken át nem boldogult, a ma

*sertésdysenteria*nak (korábban *a sertések fertőző gyomor- és bélgyulladásának*) nevezett betegség volt. A kórbonctanilag és kórszövettanilag egyértelműen jellemzett (Hegyeli és Hirt, 1942) és a gyakorlatban széles körben elterjedt betegség okozójaként — egy korábbi gyakorlati megfigyelés alapján (Manninger és Csontos, 1942) — a Manninger-iskola számos tagja (beleértve e sorok szerzőjét is), éveken át vírustermészetű kórokozót keresett, míg holland kutatók nyomán (1968) a ma már jól ismert anaerob *Treponema hyodysenteriae* oktani szerepe nem tisztázódott. Ezek a kutatások sem voltak azonban hiábavalók, mert egy sor

olyan kapcsolódó kérdés megoldását szolgálták, amelyek, ha nem is az áhított, de egy sor más enterális vírus izolálásához és szerepük tisztázásához vezettek (Szent-Iványi, 1965). A betegséggel kapcsolatos kutatás „örökségét” tanszékén — most már a kórokozó ismeretében — későbbi tanítványai eredményesen folytatták (Molnár, 1977—1988).

Manninger Rezső kutató tevékenységét mindenkor a célra orientált logikus munkahipotézisre vagy — nagyon gyakran — az állatorvosi gyakorlat által felvetett kérdések megoldására irányuló következetes törekvés jellemezte. Kutatási eredményeit szigorú követ-

kezetességgel értékelte, és azok elfogadtatásáért, ha kellett, nemzetközi fórumokon is szívósan és meggyőzően érvelt.

Tudományos publikációinak és könyveinek különös értéke az írásaira általában oly jellemző tömör, szabatos, de fordulatokban gazdag és ezért olvasmányos fogalmazás. Magyar, német és francia írásainak olvasásakor érezhető, mennyire uralta ezeket a nyelveket, alkalmazta a kifejezés mód minden finomságát, miközben örködött a nyelvek tisztasága felett. Tudatosan kerülte a felesleges idegen kifejezéseket. Az orvosi nyelvben elburjánzott idegen kifejezéseket a nyelvi igénytelenség, sőt a

nyelvi műveletlenség jelének tekintette. Írásai jó példát mutatnak arra, hogyan lehet olykor bonyolultnak látszó kórtani vagy immunológiai történéseket is szabatos magyarsággal megfogalmazni anélkül, hogy az mesterkéltnek hasson.

OKTATÁS

A róla szóló megemlékezések szerzői és tanítványai gyakran vetik fel azt a kérdést, *mi volt a varázsa Manninger Rezső előadásainak*. Miért voltak mindig tömve a padsorok előadásain, bármit is adott elő, pedig nem olvasott katalógust, és kitűnő tankönyveinek rendszeresen átdolgozott, újabb kiadásából hallgatói elsajátíthatták a vizsganyagot. Ezekből a könyvekből a gyakorló állatorvosok is folyamatosan kiegészíthették a fertőző betegségekkel kapcsolatos ismereteiket.

A feltett kérdésre nehéz egyszerű választ adni. Megválaszolásához előadásainak lényeges szakmai és logikai gyökereihez kell eljutni. Előadásait nagyon komolyan vette. Két, vagy éveken át három szaktárgyának gyakorlatilag minden óráját maga tartotta meg, pedig — amint a későbbiekből még kiderül — közben egyéb funkcióinak is messzemenően megfelelt.

Vallotta, hogy az egyetemi tanárnak nemcsak kötelessége, de legnemesebb hivatásbeli feladata is, hogy oktasson és ezzel neveljen is. Ennek pedig maga a legnagyobb igényességgel felelt meg. Hallgatói nyilván megérezték, milyen komolyan veszi óráit. De a tömött

padsorok, az áhítatos figyelem
amellyel érveléseit és fejtegetéseit
követték, le- és megjegyezték, még
mélyebb gyökerekre utaltak. Szé-
les körű irodalmi, történeti, művé-
szeti, valamint a társtudományo-
kat is felölelő gazdag ismeretanya-
gából csak annyit szőtt bele érve-
léseibe, amennyit szükségesnek tar-
tott a meggyőzéshez, de ami nem
terhelte túl és főként nem terelte el
a hallgatóság figyelmét előadásai-
nak tudatos logikával felépített
vezérfonalától. A ma oly divatos
idézetekkel ritkán élt. Szerette
gondolatait a maga szavaival meg-
fogalmazni. Különösen vonzódott
az ókor költőihöz és filozófusaihoz,
akiknek a munkáit az eredeti görög

és latin nyelvű szövegekből ismerte. De ezek idézéséhez is — többnyire csak szűkebb munkatársai körében — akkor folyamodott, amikor a kritika finom tűhegyére tűzte mások botlásait, akik idézetekben vagy közszájon forgó idegen szólásokban elkövetett nyelvtani hibákkal árulták el nyelvi műveltségüket.

Bárkinek is beszélt, külföldi egyetemeken, kongresszusokon, kutatóknak, gyakorlati szakembereknek, vagy itthon hallgatóinak, állatorvosoknak vagy állattenyésztőknek, előadásaival olyan légkört tudott teremteni, amellyel maradéktalanul lekötötte hallgatóit. Előadásaival nemcsak ismereteket köz-

vetített, hanem maradandó élményt is nyújtott mindazoknak, akik hallgatták. Visszaemlékezve számos külföldi és hazai előadására, amelyeket működése utolsó másfél évtizedében a krónikás meghallgathatott, úgy tűnik, hogy előadásainak kivételes varázsa széles körű és napra kész szakmai felkészültsége mellett, kiváló retorikai készségének és szuggesztív egyéniségének tulajdonítható. Ezzel is szolgált az ügyet, amiért érvelt, miközben sugárzott belőle az elkötelezettség és az egészséges magabiztosság.

Előadásainak a hatását fokozta, hogy *mindig szabadon adott elő*. Vonnakodott attól, hogy leírt szöveget olvasson fel. A hallgatóság tekinte-

téből olvasta le, hogyan hatottak szavai, és ennek megfelelően érvelt vagy magyarázott. Kitűnő érzékel osztotta be az idejét, soha sem került időzavarba. Ha olykor egyszerre nézte meg kar- és zsebóráját, ezt inkább lazításként tette. Mestere volt az oktatás lélektanának. Magabiztos retorikai készsége kiváló rögtönzőképességre utalt. Pedig minden előadására gondosan felkészült. Bizonyították ezt az egyetemi előadásai alkalmával viselt fehér köpenyének zsebében felejtett alkalmi cédulákra írott kulcsszavak, amelyek logikáját csak ő fejthette meg. Előadásai közben csak ritkán vett elő a zsebéből egy-egy ilyen cédulát, hogy

pl. néhány számadatot felírjon a táblára. Ekkor is többnyire megjegyezte, hogy ezeket ne tanulják meg a hallgatói, mert adatok emlékezetből való alkalmazása az orvosi foglalkozásban veszélyekkel járhat. Ezt különösen gyógyszeradagokra értette, azzal, hogy ezen a téren az egyetlen fajjal dolgozó humán orvossal szemben, az állatorvosnak olykor naponta 6—8 háziemlős- és madárfajjal van dolga (nem is számítva a kedvtelésből tartott állatokat), amelyeknek igen változatos lehet az érzékenysége bizonyos gyógyszerek iránt.

Az alapos felkészülés egy-egy szakmai vitában való felszólalásaira is érvényes volt. Minden hozzáfér-

hetőt elolvasott, és így ismeretei mindig korszerűek voltak. Munkatársait is bírálta, ha nem az eredeti közleményekből, hanem csupán összefoglalókból vagy referátumok alapján tájékozódtak. Az ilyen „időkímélés” nála lustaságnak számított.

Szakvitákban többnyire utolsónak szólt hozzá a tárgyhoz, és különös érzéke volt mind az előre mutató eredmények, mind a vitatható, spekulatív következtetések értékeléséhez. Ilyenkor nemcsak érveivel, de logikus és világos okfejtéseivel is maradandó hatást gyakorolt a hallgatóságra.

Oktatói működésének korai éveiről sajnos alig maradtak tárgyi emlékek. Akkori tanítványai-

nak az elbeszéléséből tudunk arról, hogy nagy felelősségérzettel oktatta az immunológia legújabb vívmányait 1918 után, mint e tárgy magántanára. Meghívták 1922-ben a Közgazdaságtudományi Karra is „állatkórtani és állatjárványtani” előadások tartására, de ezek tematikájáról sem maradtak fenn írásos feljegyzések.

Mind a saját megnyilatkozásaiból, mind az akkori hallgatóitól tudjuk, hogy örömmel vállalta az élettani intézet vezetését és e tárgy oktatását 1925–1926-ban, amikor a kijelölt tanszékvezetőt egy évre külföldi tanulmányútra küldték. Hallgatói osztatlan elismeréssel beszélték élettani előadásainak érde-

kességéről és korszerűségéről. Ekkor korábbi biokémiai érdeklődésének örömteli kiélésére is alkalma nyílt, noha már a fertőző betegségekkel kapcsolatos tárgyköröknek volt elkötelezettje. Ezért különösen nagy felelősségérzetre vall, hogy e távoli terület ideiglenes oktatására is maximális igényességgel készült fel. Ennek tulajdonítható, hogy élettani előadásai a hallgatókban osztatlan elismerést váltottak ki, pedig akkor a hallgatók a 35 éves Manninger előadásait más tárgyak rutinos és nagy tanáregyenységeinek az oktatási módszereivel vethették össze.

Bármilyen vállalt feladatot egyforma energiával és igényességgel

teljesített egész életpályája során. Jelleme és egyénisége nem engedte, hogy a legkisebb vagy csak rövid időre szóló feladatot kisebb energiával és elkötelezettséggel próbálja megoldani. Csak azt oktatta és arról vállalt előadást, aminek a fontosságáról meg volt győződve, és amivel teljes mértékben azonosulni tudott. Előadásainak — hallgatói körében olyan sokat emlegetett — varázsához nyilván ez is hozzájárult.

Hosszú életpályája során oktatta az immunológiát 1918-tól, a járványtant 1927-től, a mikrobiológiát 1933-tól nyugalomba vonulásáig, 1963-ig, és a törvényszéki állatorvostant 1933-tól 1946-ig. Ez

utóbbi tárgyat, miután „sikerült tőle megválnia”, úgy emlegette, mint olyan terhet, amelyet mestere, Hutýra Ferenc nyugalomba vonulásakor kötelezettségből vállalt. Pedig nekünk, akik az előbbi összes tárgyat az ő előadásában hallgattuk, a törvénytörvényes állatorvostani órákon az egyetem igazságügyi felülvéleményező bizottságához került szavatossági jogviták megítélésének a levezetése a tőle kapott útravaló legemlékezetesebb eseményei közé tartozik. A szakértői tevékenység, a ténybeli adatok mérlegelése és az ezekből levezethető következtetések alkalmat kínáltak számára nemcsak saját logikai képességé-

nek és szuggesztivitásának a kiélésére, hanem — ami részére a legfontosabb volt — megtaníthatta hallgatóit az *orvosi gondolkodás alapvető szabályaira*. Ezeken a példákön át — amelyekről egyébként továbbképzési céllal időnként közleményeket is megjelentetett — értette meg hallgatóival az egyes kórfejlődési és klinikai folyamatok összefüggéseinek a törvényszerűségeit.

Az oktatási tevékenységhez hozzátartozik a *vizsgáztatás* is, amelyet igen komolyan vett, mert a hallgatók felkészültségében saját oktatási módszereinek tükrét látta. Egyébként vizsgáztatásában is sok sajátos vonás volt. Aktív pályája

utolsó szakaszában vezették be a tételhúzást és „a gondolkodási idő” alatt készített jegyzetek alapján való szóbeli vizsgázást. Ezt a módszert mint előírást — kényszerből — átvette, de megszokni és főként helyeselni nem tudta. Az volt a véleménye, hogy ezzel a szóbeli vizsga, lényegében leírt szövegek felolvasására süllyed, elvész a szóbeli kifejezőképességet fejlesztő korábbi módszer, amikor a feltett kérdésre a vizsgázónak közvetlenül kellett válaszolnia. Egy lényegre törő, logikusan felépített és szabatosan megfogalmazott feleletet mindig többre értékelt bármilyen nagy szorgalommal bemagolt adathalmaznál. Különösen értékelte, ha

az előadásaiban kifejtett, de a tankönyvében nem található tételeket megfoganni látta a vizsgázóban. Minthogy évközben nem olvasott katalógust, csak kevés hallgatót ismert név szerint a vizsga előtt. Leckekönyvet csak akkor nézett meg, amikor már megítélte a vizsgázó érdemjegyét. Ezért nem volt ritka, hogy valaki nála szerezte első jelesét, vagy megfordítva, hangyaszorgalommal összegyűjtött jó jegyek után nála szerepelt gyengén, ha nem tudta őt meggyőzni arról, hogy tételes tudása mellett a kérdések logikai összefüggéseivel is tisztában van.

Előadásaiban és a vizsgákon egyaránt *a betegségek elkülönítő kórjel-*

zésének klinikai és kórtani elemzésére fektetett különös hangsúlyt. A vizsgán is úgy tette fel a kérdést, hogy a vizsgázónak bele kellett élnie magát pl. egy-egy állatfaj idegrendszeri, légző- vagy emésztőszervi betegségeinek kórfejlődéseibe, és ennek alapján kellett elemeznie a kérdésben foglalt és a gyakorlatból merített helyzetet. Manningernek köszönhetően állatorvosi karunk erősségévé vált e logikus orvosi gondolkodásmódot előtérbe helyező oktatási és számonkérési elv gyakorlati alkalmazása.

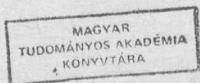
Az egyetemi oktatás keretein túlmenően is mindent elkövetett, hogy tanítványai — és ez, életko-

rának előrehaladásával gyakorlatilag az egész aktív állatorvosi kart jelentette — folyamatosan tudomást szerezzenek a tudományág fejlődéséről, és korszerű ismeretek birtokában megfelelhessenek a velük szemben támasztott követelményeknek. Publikációinak jegyzékéből nyomon követhető az akkor éppen aktuális, a fertőző betegségekkel kapcsolatos újabb ismeretanyag. Összefoglaló, a továbbképzést szolgáló közleményeket nemcsak az állatorvosi szakirodalomban jelentetett meg rendszeresen, hanem a mezőgazdasági és a szélesebb körű természettudományi szaksajtóban is. Tette ezt főként akkor, amikor egy-egy újabb

fertőző betegségtől való mentesítési akcióhoz kellett megnyerni például az állattartók, a szakigazgatásban dolgozók vagy a széles közönség aktív közreműködését. Ilyenkor ismételten szerepelt a rádióban is. Különös gonddal fordult az orvosi karhoz, ha valamilyen zoonosist okozó kórokozó elleni akciót kellett támogatni. A bovin gümőkór, a brucellosis, a leptospirosis vagy a veszettség elleni küzdelem érdekében mozgósított minden érdekeltet, mert meggyőződéssel vallotta, hogy ezekben a kérdésekben csak úgy lehet tartós eredményeket elérni, ha az állatorvosok a közegészségügy, az állattenyésztés és az igazga-

tás területén dolgozók széles táborának tudatos támogatását élvezik. Ezzel a tevékenységével nagyban hozzájárult a második világháború után ismételten behurcolt fertőző betegségek, pl. a lovak malleusának, a tenyészbénaságnak vagy az előbbieken már említett, kutyák terjesztette, ún. urbanus veszettségnek a gyors felszámolásához. A malleus és a veszettség mint zoonosisok felszámolásával az állatorvosi kar Manninger irányításával a közegészségügynek is jelentős szolgálatot tett.

Nem rajta hanem az akkori mezőgazdasági szakigazgatás csúcán levő egy-két szűk látókörű ember diktátuma akadályozta meg

abban, hogy az 1950-es években, amikor arra nagy szükség lett volna, nem hallathatta szavát pl. a ragadós száj- és körömfájás és más igen fontos olyan fertőző állatbetegség elleni védekezésről, amelyeknek az előfordulásáról hivatalosan nem szabadott tudni, bár külföldi hírközlő szervek beszámoltak hazánkban való előfordulásáról.

Kedvezőtlen körülmények között is megtalálta azonban a módját annak, hogy a tanácsait mindig nagyra értékelő vezető és gyakorló állatorvosokat szakmailag informálja és irányítsa, nem is beszélve arról, hogy az egyetemi katedrán következetesen hirdette a járvány-

tan egységes mércével megítélendő tételeit.

Működése során személyes feladatának tartotta, hogy volt hallgatóit folyamatosan informálja a fertőző betegségekre vonatkozó minden olyan ismeretről, amelyek a gyakorló állatorvosoknak nehezen hozzáférhető külföldi irodalomban jelentek meg vagy kongresszusokon hangzottak el. Például az 1960-as években az állati termékek fokozott nemzetközi forgalmával kapcsolatban világszerte megnövekedett a trópusokon endemiásan előforduló egyes, ún. egzotikus fertőző állatbetegségek, így az afrikai sertéspestis, az afrikai lópestis, a bluetongue stb. behur-

colásának a veszélye. Manninger azonnal reagált erre a kihívásra, és cikksorozatban tájékoztatta a szakmai közönséget e betegségekről és megelőzésük lényeges tudnivalóiról (1962—1964). Hasonló figyelmeztetései gyakran igazgatási intézkedések megtételére is sarkallták az illetékes szakigazgatási szerveket.

Oktatói tevékenységének kiemelkedő és maradandó részét képezték *tan- és kézikönyvei*, amelyekből a hazai és a nemzetközi állatorvos-generációk több évtizeden át tanulták a fertőző betegségek tanát.

Miután 1927-ben átvette a járványtan oktatását, előbb Kotlán Sándorral *A szárnyas baromfi fertő-*

ző és parazitás betegségei című-könyv, majd *A házi emlősök fertőző betegségei* (1939) című könyve jelent meg. Ezeket követte a Mócsy Jánossal írott *Belgyógyászat állatorvosok és állatorvostanhallgatók számára* (1943), amelynek 5 további kiadása lehetővé tette, hogy hallgatói és a gyakorló állatorvosok folyamatosan értesüljenek a szakterület újabb vívmányairól és azok gyakorlati alkalmazásáról. Ennek a könyvnek az első kötetében Manning a fertőző, a másodikban pedig Mócsy János a nem fertőző betegségekről szóló fejezeteket írta. Bizton állítható, hogy évtizedeken át aligha volt hozzánk hasonló nagyságú (kicsinységű) nyelvterü-

let, amely ilyen jól el volt látva állatorvosi tankönyvekkel. Nem mellőzhető azonban, hogy ez a tény a felbecsülhetetlen szakmai előny mellett azzal is járt, hogy a hazai állatorvostan-hallgatók nem voltak rákényszerítve arra, hogy világnyelveken írott könyvekből készüljenek fel vizsgáikra, mint pl. a Skandináv, Benelux vagy akár a szomszéd közép- és dél-európai kisebb országok hallgatói. Így tanáraink lelkiismeretes könyvírói tevékenysége folytán nem tűnt fel, hogy hallgatóink nem fejlesztették a középiskolákból magukkal hozott igen szerény nyelvismeretüket. Természetesen ez a körülmény nem a kitűnő könyvek szerzőinek

róható fel. Sőt e könyvek nemzetközi színvonalát bizonyítja, hogy bár a hazai hallgatóknak és szakembereknek íródtak, az előbb említett Manninger—Mócsy-féle „kis” belgyógyászatot szlovák (1954), francia (1963) és vietnami (1963) nyelvre is lefordították.

Manninger másik tárgyából, a mikrobiológiából írott könyvének első kézirata 1944-ben, a lakását ért bombatámadáskor elpusztult, ezért az *Allatorvosi bakteriológia, immunitástan és általános járványtan* csak 1950-ben jelent meg először, további kiadásai pedig 1953-ban és 1960-ban.

Manninger Rezső, hasonlóan elődeihez, olyan oktató volt, aki-

nek a szelleme a magyar nyelvterületet jóval meghaladó nemzetközi kiterjedésben hatott. A Hutýra Ferenc és Marek József által 1905-ben kezdeményezett *Spezielle Pathologie und Therapie der Haustiere* című kézikönyv (a „nagy” belgyógyászat) első, a fertőző betegségekkel foglalkozó kötetének folytatását Hutýra halála után, a könyv 7. kiadásának (1938) teljes átdolgozásával Manninger vette át és folytatta a 11. kiadásig (1959). Ez az állatorvosi szakmában páratlan nemzetközi pályát befutott mű az eredeti németen kívül 5 angol (1912, 1916, 1926, 1938, 1946), 3 orosz (1910, 1937, 1961), 3 olasz (1916, 1929, 1949), 2 spanyol

(1947, 1959), továbbá 1—1 szerb (1949), lengyel (1962) és kínai (1962) kiadásban is megjelent, magyarul azonban nem. Nemzetközi becslések szerint voltak évtizedek, amikor a világ állatorvostanhallgatóinak többsége ebből a részből tanulta a fertőző — és a mű Marek, illetve Mócsy által írott második kötetéből a nem fertőző — állatbetegségek tanát. Számos távoli országban megfordult szakembereink még az 1970-es években is ott találták e mű valamilyen nyelvű változatát az állatorvostudomány és gyakorlat legkülönbözőbb szintjein dolgozó szakemberek kezügyében, a legszükségesebb referencia művek között. E világszerte

ismert műben egy-egy hivatkozás erejéig szerepelni rangot jelentett a szakmában. Manninger nemzetközi tekintélyét, amelyet e művével is vívott ki magának, jól jellemezte az amerikai Modern Veterinary Practice szemleírója, aki az 1959-ben, Madridban tartott állatorvosi világkongresszusról és azon Manninger professzornak az Állatorvosok Világszövetsége tiszteletbeli tagjává való megválasztásáról így írt: „... a kongresszus több ezres közönsége, amelynek minden egyes tagja szakmai tudásának egy részét ennek az embernek köszönhette, felállva ünnepelte Manninger professzort kitüntetése átvételkor.”

A Hutýra — Marek — Manninger — Mócsy-féle idegen nyelven megjelent belgyógyászat páratlan nemzetközi sikere, több más, e témakörben megjelent összefoglaló művel szemben elsősorban azal magyarázható, hogy az egyenként ezeroldalas, a témakörök nagyságához mérten igen tömören megfogalmazott két kötetet egy-egy szerző írta (a fertőző betegségekről szólót Hutýra, majd Manninger, a nem fertőző betegségekről szólót pedig Marek, majd Mócsy), a szélesebb területet átfogó gyakorlati és igazgatási szakember, de az oktató és hallgató részére is alapvetően fontos, egységes összehasonlító kórtani szem-

lélettel és az elkülönítő kórjelzésre helyezett különös hangsúllyal. Ezek a szempontok az olyan újabb kori átfogó munkákban, amelyekben gyakorlatilag minden betegségről szóló fejezetet más-más szerzők írnak, még a leggondosabb szerkesztő munkával sem juthatnak kifejezésre. Hozzájárul ehhez az is, hogy óriási tapasztalattal rendelkező szerzőinknek az egész nemzetközi szakirodalomból — amelyet napra készen, önfeláldozó, fáradtságos munkával követtek — volt bátorságuk válogatni és mérlegelni, hogy a sokszor ellentétes adatok halmazából saját véleményüket fogalmazzák meg. Ezért volt egyedülálló és a maga nemé-

ben mások által nem folytatható ez a munka.

Bármilyen fájdalmas is volt ez az egész nemzetközi állatorvostársadalom számára — a hazai és a külföldi tanítványok kérése ellenére —, Manninger és Mócsy professzorok az 1960-as évek elején a nagy múltú könyvet lezártnak tekintették, és nem vállalkoztak a mű újabb kiadásának a megjelentetésére, pedig ehhez az anyagot, mint annyi évtizeden át, akkor is folyamatosan gyűjtötték. Úgy ítélték meg ugyanis, hogy ez a széles szakmaterület olyan mértékben aprózódott fel és ágazódott el szűkebb specializációs területekre, hogy a mű különleges értékét jelentő át-

fogó elvek a korszerűség fenntartása mellett már nem őrizhetők meg.

Manninger Rezső különleges oktató-nevelő egyéniségét különösen azok a tanítványai élvezhették, akiknek megadatott a sors kivételes kegye, hogy hosszabb-rövidebb ideig közvetlen környezetében és irányítása mellett dolgozhassanak, elsősorban a tanszéken, valamint az Országos Állategészségügyi Intézetben, amelynek másfél évtizeden át (1927—1943) igazgatója volt. Ennek későbbi vezetői és munkatársai is igényelték tanácsait, gyakran közvetlen segítségét is. Ők voltak a szűkebb Manninger-iskola tagjai. Mindig hálával

és megbecsüléssel beszélt tanítómesteréről, Hutýra Ferencről és — ha így nem is említette — a magáét a Hutýra-iskola folytatójának tekintette. Közben szenvedélyesen harcolt a szakma megkövesedett és elavult tételeinek a csalthatatlansága ellen. Hangsúlyozta a biológiai alaptudományokkal való lépéstartás, a tegnap még alapigazságoknak számító tételek újraértékelésének a szükségességét, ha a tudomány haladása azt indokolta. Ezért alapvető felfogása ellen szólna, ha most — 3 évtizeddel visszavonulása után — az ő iskolájának az örökségét nem abban keresnők, mennyiben tudták tanítványai továbbfejleszteni tanításait, hogy lé-

pést tartsanak annak a szakterületnek a nemzetközi fejlődésével, amelynek a mércéjét valamikor az ő művei jegyezték.

Közvetlen munkatársaival szemben szigorú következetességgel volt igényes. Megkívánta a szorgalmas, célratörő munkát és önképzést, de humánus is volt, amikor beosztottjainak egyéni képességeihez mérte a követelményeket. Büszke volt arra, hogy munkatársai közül vezető oktatók, kutatók és egyéb szakemberek kerültek ki, és segítette munkatársait ilyenek elérésében, ha szigorú megmértetés alapján, ezekre alkalmasnak tartotta őket. Kiváló érzéke volt arra, hogy munkatársait alkotásra és ál-

landó önképzésre sarkallja. Sokrétű elfoglaltsága mellett is gyakorlatilag naponta megbeszélte munkatársaival kísérleteik állását, segítette őket tanáccsal, ha kellett, ösztökéléssel, részfeladatok kitűzésével, amelyekre határidőre választ várt. Egy-egy külföldi szakember látogatásakor, jelenlétében lefolyt referálás alkalmával vizsgáztak beosztottjai nyelvtudásból, szakmai felkészültségéből, előadás- és vitakészségből. Ilyen beszélgetések után, gyakran mintegy mellékesen tett megjegyzéseket, amelyekből tanulhatott, akinek volt érzéke a finom, soha nem sértő jelzések felfogásához. Volt közvetlen munkatársai körében ma is közszá-

jon forog számos, igen találó megjegyzése — a maradandó életbölcselet rá jellemző emlékeként.

Az oktatásra és nevelésre fontos alkalmat kínált *a kéziratok lektorálása, javítása*. Különösen a közvetlen munkatársai által írott szövegek javításával igyekezett ugyanazokat a magas logikai, szerkesztési és fogalmazási követelményeket érvényesíteni, amelyek saját írásait is jellemezték. A kéziratok margójára — gyakran finom éllel — tett megjegyzései a legmaradandóbb útbaigazításokat jelentették, amelyekből tanulhatott mindenki, akinek megvolt az érzéke és nyitottsága a mindig jobbító, nevelő szándékú kritika befogadására. Elő-

fordult, hogy egy visszacapott kéziratban szerzője alig ismert rá eredeti szövegére, vagy például egy „nem” szócska törlésével a fejetejére állította a szerző következtetését, felismerve a kísérletek értékelésének a hibáját.

Általában rosszat sejtetett, ha egy kéziratot tiszta margóval, mint „egyébként derék” munkát adott vissza szerzőjének, mert csak azt bírálta részletesen, amit erre érdemesnek tartott.

A letisztázott kéziratokban a betűhibák javításának az elmulasztását a hanyagság jelének tekintette. Természetesnek tartotta ugyanis, hogy egy munkatársa a korábban javított kéziratát újra elolvassa,

mielőtt közlésre szóló javaslatával továbbította.

Elismerve szakterületét fölényesen uraló tudását és nyelvi igényességét, hazai és külföldre szánt szak-sajtónk szerkesztői gyakorlatilag minden, az ő tudományterületére tartozó kézirat lektorálására őt kérték fel. Ezért megjegyzéseivel kapcsolatban fel sem merült benne, hogy lektori véleményével névtelen maradjon. A szövegbe beírt javításokban kézírását mindenki felismerte és értékelte.

Megnyugvással állapíthatjuk meg, hogy a tudományos, valamint szaknyelvünk tisztaságával kapcsolatos igényesség, amellyel Manninger életében döntően hoz-

zájárult szaksajtónk színvonalának emeléséhez, maradandó követelménynek bizonyult. Ez különösen abban mutatkozik meg, hogy állatorvosi szaknyelvünket azóta sem árasztották el az idegen szakkifejezések, mint ahogyan azt egyes rokon szakterületeken aggodalommal észleljük.

Manninger Rezső életművében a hazai állatorvosi kutatásra és gyakorlatra kifejtett hatásában döntő része volt az *Országos Állategészségügyi Intézettel* kapcsolatos működésének. Ezért munkásságának az utókorra kifejtett hatását is figyelembe véve, erről a tevékenységről külön fejezetben kell szólni, akkor is, ha mindent megtett azért, hogy a tanszék és az intézet munkásságát a lehető legszorosabb együttműködésre bírja.

Az 1920-as években az állattenyésztés fejlődése, termelékenyebb,

de egyben igényesebb állatfajták meghonosodása és az állati termékekkel kapcsolatos fokozódó közegészségügyi követelmények a laboratóriumi diagnosztika fejlesztését kívánták meg. Ilyen irányú munkát korábban a főiskola 3 tanzékén (kórbonctan, bakteriológia és járványtan) végeztek. Az ott rendelkezésre álló személyi állomány és felszerelés azonban a fokozott igényeknek már nem tudott megfelelni. Ezért — elsősorban Fokányi László főtanácsos lankadatlan ügybuzgalmának köszönhetően — 1927-ben törvényt hoztak országos hatáskörű állategészségügyi intézet létesítésére. A következő évben az Állategészségügyi

Intézet ideiglenesen az Állatorvosi Főiskola bakteriológiai intézetének Hungária úti épületében, 6 helyiségben megkezdte a működését. Az új intézet élére 1928. július 1-jével Manninger Rezsőt nevezték ki. Igazgatói kinevezését dr. Fokányi László azzal indokolta, hogy „Manninger tanár neve a belföldi, valamint a külföldi tudományos körökben egyaránt jól ismert és az eddigi tudományos működése és agilitása minden tekintetben biztosíték arra, hogy az új Állategészségügyi Intézet szervezése, vezetése és megfelelő tudományos színvonalon tartása a legjobb kezekbe került.”

Rövid külföldi tanulmányútjáról — több hasonló intézmény

meglátogatásáról — hazatérve, Manninger elkészítette az intézet vázrajzát. Ennek alapján 1928—1929-ben az intézetet — költségkímélés céljából — az Állatorvosi Főiskola Hungária úti telkének Tábornok utcai oldalán felépítették, és ugyancsak az ő tervei szerint berendezték. A „M. kir. Országos Állategészségügyi Intézet” új épületében hivatalosan 1929. május 1-jén kezdte meg működését. Fokányinak a Manninger igazgatói kinevezésével kapcsolatos azon várakozása is messzemenően teljesült, hogy „az intézet igazgatójának a személye abban a tekintetben is biztosíték, hogy a főiskola és az intézet között teljesen megértő

és barátságos lesz a viszony, s a két intézmény egymást kölcsönösen támogatni fogja”.

Manninger gyakorlatilag egy időben vette át Hutýra Ferencről a főiskola járványtani tanszékének a vezetését és az Állategészségügyi Intézet igazgatóságát. Amikor Aujeszky Aladárnak 1933-ban bekövetkezett halálakor a Bakteriológiai Intézet vezetésével is őt bízta meg, a Hungária úti épületbe költöztette ki a járványtani intézetet, és így a főiskolai tanszék és az Állategészségügyi Intézet munkája, Manninger vezetésével nemcsak támogatta és kiegészítette egymást, hanem több tekintetben össze is forrt.

Az intézet részletes leírásáról, berendezéséről, szervezeti felépítéséről, fényképekkel gazdagon illusztrált beszámolót közölt Manninger az Állatorvosi Lapok 1929. évi évfolyamában. Ebből megtudhatjuk, hogy az akkori idők szakmai színvonalának megfelelő intézet, fő feladatainak megfelelően diagnosztikai és oltóanyag-ellenőrző osztályokra tagozódott. Az intézet harmadik feladatának Manninger a *kutatómunkát* jelölte meg, „mely elsősorban a gyakorlati élet nyújtotta problémák megoldására irányul”. Feladatuknak elsősorban a fertőző állatbetegségek oktanának, valamint megelőzésük és elfojtásuk módjának a ku-

tatását tekintette. Már a kezdeti feladatok kijelölésekor megjegyezte: „... az azonban, hogy főleg a gyakorlati élet felvetette kérdések vizsgálata az intézet kutató munkájának feladata, természetesen nem zárhatja ki azt, hogy bizonyos gondolatok felmerülése esetén a legelvontabbnak látszó kérdéseket is ne vonjuk vizsgálataink körébe, hiszen éppen a leggyakorlatiasabb eredmények a legtöbbször olyan kutatásokon alapulnak, melyek megindulásakor senki még csak nem is gondolt gyakorlati célokra.” Hozzátette még: „...arra súlyt is kell helyeznünk, hogy az intézetbe berendelt szakférfiak a napi folyó vizsgálatok elvégzése

mellett, önálló tudományos kutatásokkal foglalkozhassanak és foglalkozzanak, mert valóban értékes munkát a vizsgáló állomási teendők ellátása közben is csak az olyan szakember végezhet, aki nemcsak tudomást vesz szaktudományának haladásáról, hanem maga tevékenyen részt vesz tudománya fejlesztésében.”

A fenti, Manninger által 1929-ben megfogalmazott megállapításokat ma is élőknek és aktuálisoknak érezzük, elsősorban azért, mert egyértelműen állást foglalt az alapkutatás szükségessége mellett, még egy kifejezetten gyakorlati célú intézet munkatervének a megfogalmazásakor is.

Manninger, aki a fentiek szerint joggal „saját gyermekének” tekintette ezt az intézetet, 1943-ig, tehát 15 éven át maradt az intézet élén. Ekkor az intézet fejlesztését szorgalmazó törekvése miatt ellentéte támadt a főhatóságával, és ezért lemondott a vezetésről. Ez azonban nem jelentette azt, hogy szakmai tanácsaival továbbra is ne támogatta volna korábbi munkatársait diagnosztikai és kutató munkájukban.

Az Országos Állategészségügyi Intézetnek Manninger által kijelölt tevékenysége kezdettől fogva kibővült a szokványos laboratóriumi diagnosztikai vizsgálatokhoz képest azzal, hogy az intézet szak-

emberei a laboratóriumi vizsgálatot kiegészítve, igen gyakran *a helyszínre kiszállva* nyújtottak és nyújtanak ma is segítséget a gyakorló állatorvosoknak az állatbetegségek kórjelzésében, azok gyógyításában és megelőzésük aktuális kérdéseiben.

Maga Manninger is gyakran részt vett az ilyen kiszállásokon. Őt kísérő munkatársainak, a gyakorló és a területileg illetékes hatósági állatorvosoknak ezek a kiszállásai a továbbképzés emlékezetes eseményei voltak. Részére pedig a gyakorlattal való közvetlen találkozás, a visszakapcsolás gazdag tárházát jelentették ezek a látogatások, amelyet az oktatásban, kutatásban

és bizottsági munkában egyaránt hasznosított. Jóval később is, amikor már nem vezette az Állategészségügyi Intézetet, elvárta tanszéki munkatársaitól, hogy a szomszédos intézetbe naponta beérkező vizsgálati anyagokat figyelemmel kísérik, és ösztökélte őket arra, hogy az intézet szakembereivel közös kiállításokon tájékozódjanak szakmaterületük aktuális kérdéseiről. Az érdekesebb esetekhez maga is kiszállt. Ilyenkor a környék állatorvosai nem mulasztották el az alkalmat, hogy közvetlenül találkozassanak vele, és éljenek a rögtönzött továbbképzés lehetőségével.

Az Országos Állategészségügyi Intézetben, amint Manninger 1929-

ben megjelent, már korábban idézett leírásából kitűnik, kezdetben Csontos József és Marcis Árpád magántanárok, Nyiredy István és Sályi Gyula m. kir. állatorvosok, valamint Hódosy József és Vizy László napidíjas állatorvosok képviselték a szakszemélyzetet. A munka magas szakmai színvonalát bizonyította, hogy az innen közölt tudományos publikációk rövidesen nemzetközi elismerést szereztek az intézetnek. Hatását a hazai szakmai közéletre fémjelzi, hogy kezdeti és későbbi munkatársai közül egyesek (Sályi Gyula és Kovács Jenő) az állatorvosi, mások (Nyiredy István és Szabó Albert) a mezőgazdasági főiskolák tanárai lettek.

Az intézet működéséről Manninger évente beszámolt a szaksajtóban. Ezek a tömör beszámolók a mai olvasó részére is hű képet nyújtanak az országban előfordult állatbetegségek elterjedtségéről, valamint az intézetben alkalmazott vizsgáló módszerekről.

Ebből az Országos Állategészségügyi Intézetből fejlődött ki később a *vidéki állategészségügyi intézetek hálózata* (Kolozsvár, 1940; Debrecen, 1948; Kaposvár, 1951; Békéscsaba, 1953; Miskolc, 1956 és Szombathely, 1971). Ezeknek az intézeteknek az első igazgatói, illetve vezető munkatársai többnyire Manninger közvetlen munkatársai közül kerültek ki (Csontos József,

Marcis Árpád, Hajdú Gusztáv, Murányi Ferenc, Áldásy Pál és mások).

Az Országos Állategészségügyi Intézet alapításában és — másfél évtizeden át — vezetésében Manninger Rezső olyan kiemelkedő szerepet játszott, amely megőrzendő tradíciót jelentett. Alig egy évvel halála előtt, 1969 májusában, az intézet akkori igazgatója, Kádár Tibor és igazgatóhelyettese, Szabó István, bensőséges házi ünnepség keretében üdvözölte őt abban az igazgatói irodában, amelyből 15 éven át irányította az intézetet. Az 50-ik évfordulójára pedig, a közben felépült új épület előcsarnokában elhelyezték az arcmását viselő emléktáblát.

Itt kell megemlékezni Manninger Rezső kapcsolatáról az állatorvostudományi kutatás újabb keletű intézményével, a jelenlegi *MTA Állatorvostudományi Kutatóintézetével*.

A történelmi hűséghez hozzátartozik, hogy amikor az 1940-es évek végén sok más kutató intézménnyel együtt, az akkori Földművelésügyi Minisztériumban fölmerült egy önálló állatorvosi kutatóintézet létesítése is, Manninger annak a véleményének adott kifejezést, hogy új intézmény létesítése helyett helyesebb lenne az Országos Állategészségügyi Intézetben és az Állatorvostudományi Egyetemen meglevő kutató bázi-

sok fejlesztésével megteremteni az állatorvosikutatások iránti fokozott igény feltételeit. Amikor azonban 1949-ben mégis Állatorvosi Kutató Intézet létesítése mellett döntött a kormány, és ez az intézet 1950-ben a Mezőgazdasági Tudományos Központ felügyelete alatt megkezdte működését, Manninger fenntartás nélkül támogatta az állategészségügyi kutatás új műhelyét. Aktív része volt abban is, hogy 1953-ban az intézmény a minisztérium fenntartósága alól a Magyar Tudományos Akadémia felügyelete alá kerüljön. Úgy is mint az intézet tudományos tanácsának a tagja, aktívan részt vett az intézet tevékenységének a támogatásában, és elisme-

rően szólt egyes újszerű elméleti és gyakorlati kihatású kutatások eredményeiről. Az Akadémia tisztségviselőjeként is felhasznált minden alkalmat arra, hogy támogassa ezt az akkoriban még legkisebb létszámú akadémiai kutatóintézetet, amely már az ő életében jelentős eredményeket ért el — főként a kialakult mezőgazdasági nagyüzemekben jelentős kárt okozó fertőző és paraziták baromfibetegségek és a fiatal állatok felnevelési betegségeinek a megelőzése területén.

Ide tartozik annak az említése is, hogy egyéb, a szakterületéhez tartozó intézmények — mint az *Állatgyógyászati Oltóanyagellenőrző In-*

tézet és a *Phylaxia Oltóanyagtermelő Vállalat* — vezetői és munkatársai megtiszteltetésnek vették, ha részt vett kutatási beszámolóikon. Számon tartotta, bátorította és az általa vezetett bizottságokon át is támogatta az ezekben folyó kutatásokat.

KÖZÉLETI TEVÉKENYSÉG

Kétségtelen, hogy Manninger Rezső hazai és nemzetközi hírnevét tudományos és oktatói — beleértve könyvrírói —, valamint intézetalapító és -vezető tevékenysége alapozta meg. A hazai állatorvosok, mikrobiológusok és rokon szakmaterületek művelői ezeken túlmenően, a kivételesen gazdag közéleti tevékenységet kifejtő egyéniséget is tisztelték benne.

Az Állatorvostudományi Egyetemen és jogelődeiben a szigorúan vett oktatási és kutatási tevékenységen kívül, jelentős szervezői és

irányító tevékenységet is kifejtett. 1925-től éveken át a tanári testület jegyzője volt, majd a fegyelmi bizottság tagja. 1940—1941-ben a József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Mezőgazdasági és Állatorvosi Karának dékánja, 1947—1948-ban az Agrártudományi Egyetem rektora. Hivatali beosztásainak a követelményein jóval túlmenő kezdeményezéseket tett például a szakállatorvosi képe-*sítés feltételeinek az első megfogalmazásával*, az akkori tanári testületben, 1927-ben, majd ennek újrafogalmazott felvetésével 1946-ban, az akkori Magyar Állatorvosok Szabad Szakszervezetének a vezetésében.

Szakmai közéleti tevékenységének a hatékonyságát nagy mértékben segítette, hogy az állatorvosi kar többsége, beleértve — az idő előrehaladásával — a különféle vezető beosztásokban dolgozó állatorvosokat is, kiváló tudású tanítómesterüket tisztelték személyében. Számos, több állatorvosi tanintézménnyel rendelkező nagyobb országból hozzánk látogató állatorvos elismerően állapította meg, milyen nagy összetartó erő rejlik abban, hogy az ország minden rendű és rangú állatorvosa egyetlen alma materből indul el szakmai pályáján. Hiba volna azonban nem tudomásul venni, hogy ennek a szakmai, emberi összetartó erő-

nek a fő letéteményesei iskolánk nagy tanáregyéniségei voltak. Manning Rezső közéleti tevékenysége alatt ennek a szellemnek egyik vezető egyénisége volt. Ez nyilvánult meg abban is, hogy szívósan érvelt minden elhamarkodott, az állatorvosi kart megosztó adminisztratív intézkedés ellen.

Amikor pl. a nagyüzemi mezőgazdaságok tömeges szervezésével kapcsolatban az 1950-es években — a szakemberhiányra hivatkozva — egy második állatorvosi felsőoktatási intézmény létesítésének a gondolata vetődött fel, elsősorban Manning nagy tekintélyének és érvei súlyának köszönhető, hogy a tervet elvetették. Véleményét, a

rá oly jellemző éleslátással úgy összegezte, hogy a tervezett új főiskolára könnyen lehetne tehetőséges hallgatókat toborozni, de a jelenlegivel azonos színvonalú tanári gárdát annál nehezebben. Ez pedig az új intézmény szakmai színvonalát eleve hátrányosan érintené.

Időben nagyjából egybeesett az a terv is, hogy nálunk a Szovjetunióhoz és más szocialista országokhoz hasonlóan Mezőgazdaságtudományi Akadémiát szervezzenek. Manningер mások által is támogatott véleménye az volt, hogy egy ilyen, a Magyar Tudományos Akadémiánál kétségtelenül kisebb tekintélyű és a Földművelésügyi Minisztérium kötelékébe tartozó aka-

démia az állatorvostudomány hazai és főként nemzetközi tekintélyének kifejezetten ártana, mert megosztaná a tudományszervezési feladatokat. A terv ellenzőit igazolta többek között az is, hogy közben más országokban is megszüntették az akkoriban létesített ilyen akadémiákat.

Manninger Rezső közéleti tevékenysége jóval meghaladta a felsorolt állatorvosi intézmények kereteit. Két évtizeden át (1947—1967) elnöke volt az 1900-ban alakult *Országos Állategészségügyi Tanács*-nak. Ez a tanács, a szakminiszter legmagasabb szakmai tanácsadó testületeként, meghatározó funkciót látott el az állategészségügy

széles területén, jogszabályok és meghatározott kórokozóktól való mentesítési akciók előkészítésében, valamint új oltóanyagok és gyógyszerengedélyezésében, szoros együttműködésben az egészségügy képviselőivel. Kár, hogy egy sommás intézkedés 1981-ben, más hasonló — de nyilván meddő tanáccsal együtt — ezt a 8 évtizeden át igen hasznos tevékenységet kifejtett tanácsot is megszüntette.

Manninger Rezső jelentős és aktív irányító szerepet töltött be számos társadalmi szervezetben is. Csak a legjelentősebbeket említve, vezetőségi tagja, 1961–1967 között elnöke, majd haláláig díszelnöke volt az *Állatorvosok Társaságá-*

nak. Ennek szakülésein elhangzott felszólalásai mindenkor iránymutatóak voltak a fertőző betegségek elleni védekezés szakmai, szervezeti és jogi vonatkozásait illetően is.

Kezdetről fogva vallotta, hogy — főként az emberre is áterjedő fertőző betegségek (zoonosisok) leküzdésében — az állatorvosi karnak szorosan együtt kell működnie az orvosokkal. Hirdette és gyakorolta, hogy e téren és az élelmszerhygiéniában az állatorvosoknak jelentős és megtisztelő feladataik vannak a közegészségügy szolgálatában. Ezért már az 1930-as évek elején bekapcsolódott a társszakmákkal való együttműködés irá-

nyításába, és így, többek között al-
elnöke volt a *Magyar Higiénikusok*
Társaságának és tagja az *Országos*
Természettudományi Tanácsnak. Ké-
sőbb egyik alapító tagja, 1955—
1967 között pedig elnöke, majd
díszelnöke lett a *Magyar Mikrobio-
lógiai Társaságnak*, amely a külön-
féle területeken (orvosi, állator-
vosi, mezőgazdasági, ipari stb.)
dolgozó mikrobiológusok összefo-
gásában kifejtett elévülhetetlen ér-
demei elismeréseként, a halálát kö-
vető évben, 1971-ben „*Dr. Man-
ninger Rezső emlékérmét*” alapított,
a mikrobiológia területén kiemel-
kedő eredményeket elért tagjainak
az elismerésére. Azóta a szorosab-
ban vett „Manninger-iskola” tagjai

ezt az emlékérmet szinte kivétel nélkül megkapták, s ebben nagy szerepe volt annak, hogy munkájukhoz tanítómesterüktől jó útra-valót kaptak.

Manninger Rezsőt 1927-ben választották a Magyar Tudományos Akadémia levelező és 1939-ben rendes tagjává. Az Akadémia keretében is jelentős szerepet játszott a tudományszervezésben, úgy is mint az MTA Agrártudományok Osztályának elnöke (1953—1956), majd az MTA alelnöke (1960—1966) és több cikluson át a Tudományos Minősítő Bizottság tagja. Az MTA Állatorvostudományi Bizottsága elnökeként éveken át nagy aktivitással vett részt az állat-

orvosi intézmények évenként megrendezett kutatási beszámolóin, s adott tanácsokat további munkájukhoz. Az általa vezetett ilyen beszámoló ülések mind az előadók, mind a hallgatók részére emlékeztető események voltak.

Több mint 3 évtizeden át (1933–1967) Magyarország állandó képviselője volt a Párizsban székelő, nálunk — Hutyrá Ferenc javaslatára — „Nemzetközi Állategészségügyi Hivatalnak” nevezett (*Office International des Épidémiologies*) intézménynek. Ezt a megbízatást Hutyrától vette át, aki 1921-ben a 43 országot képviselő nemzetközi szervezet alapító küldöttei között volt. (Azóta megháromszorozó-

dott a taglétszám.) Manninger az évek folyamán az igazgató tanács tagjaként és alelnökként e szervezet vezetőségében is részt vett. Felmérhetetlen volt az a szerep, amelyet hazánk képviselőjében és a nemzetközi szakmai egyetértés érdekében e szervezet évenként megtartott közgyűlésein szakmai tekintélyével, széles körű tájékozottságával és több világnyelven is érvényesülő érvelő- és vitakészségével, valamint kifinomult diplomáciai érzékével betöltött. Maga az a tény, hogy az idő előrehaladtával mind több delegátus az ő könyveiből tanulta a fertőző betegségek tanát, felszólalásainak különös nyomatékot adott.

Kormányszerveink tudatában voltak nemzetközi tekintélyének, és ő többek között e hivatal párizsi közgyűlésein büszkén vallotta magát magyarnak, és érvelt eredményesen, amikor gyakran politikai előítéletek ellen is kellett hazánk érdekeit megvédenie. Tudatában volt szava súlyának, de annak is, hogy ennek alapja a megalkuvást nem tűrő hitelesség. Ezért, amikor az 1950-es évek elején szűk látókörű politikai vezetők vissza akartak élni nemzetközi tekintélyével, megtagadta a Párizsba való kiutazást.

Hasonló tisztelet és elismerés övezte nemzetközi kongresszusokon és szűkebb körű összejövete-

leken is, mert csak akkor szólalt fel, ha jelentős mondanivalója volt, és azt meggyőző érvekkel tudta alátámasztani.

Közvetlen tanítványai, megalapozottan, az állatorvosi kar „pápájának” tartották. Tekintélye azonban, nemzetközi szakmai körökben is legalább olyan osztatlan volt, mint idehaza.

AZ EMBER

Manninger Rezső életpályájának legkiemelkedőbb állomásai — 22 évesen kitiüntetéses oklevél, 2 év múlva summa cum laude minősítésű doktori oklevél, majd 28 évesen egyetemi magántanár, 37 évesen ny. r. tanár, egy év múlva az Országos Állategészségügyi Intézet igazgatója, majd újabb egy évre rá az MTA tagja — arra utalnak, hogy egy különösen sima pályán emelkedett az állatorvosi szakma kiemelkedő egyéniségévé. Az a tény, hogy a századforduló és az azt követő 3 évtized vezető állatorvos-

egyénisége, Hutýra Ferenc korán felismerte a kitűnően felkészült, szorgalmas és jó megjelenésű fiatalember rátermettségét, komoly lehetőséget nyitott meg előtte. A körülmények és a főiskola Hutýra által képviselt érdekei azonban jelentős feladatok elé is állították.

Egész életén át hálásan emlékezett tanítómesterére, bár enyhe keserűséggel emlegette, hogy ő térítette el eredeti kedvelt tárgyköre, a biokémia területéről. Mesterében tisztelte, hogy életét és energiáját, szakmai elhivatottsággal a főiskola és az állatorvosi kar tudományos fejlesztésének és társadalmi felemelésének szentelte, és

— a változó időkhöz alkalmazva
— ez vált Manninger vezéreszméjévé is.

Manninger Rezső egyéniségét a kreativitás jellemezte, amelyet kiváló tehetséggel és nagy szorgalommal gyűjtött, széles körű szakmai és általános műveltsége alapozott meg.

Határozott és szuggesztív egyéniség volt, aki pusztán megjelenésével magára tudta vonni környezetének figyelmét. Tudatában volt tekintélyének, amelyet tehetségével és tudásával vívott ki magának, és az ügy érdekében — amelyet képviselt — élni is tudott ezzel.

Közéleti tevékenysége arra a fél évszázadra (1912—1963) esett, amelyet két világháború és az

azokkal kapcsolatos politikai és társadalmi viharok jellemeztek. Cselekedeteiben mindenkor a mély humanum vezette. Nehéz időkben megfontolt és bölcs előrelátással cselekedett. Kerülte a karrieristákat, bármilyen vonatkozásban is találkozott velük. Igyekezett elkerülni az éles összecsapásokat, de sem szellemi, sem anyagi vonatkozásban nem volt hajlandó megalkuvásra. Tehette ezt, mert anyagiakat illetően szerényen élt, életpályájának magas ívét pedig saját szellemi igényessége rajzolta meg. Bármilyen pozícióban levő felsőbb vezetők nemtetszése sohasem gátolta meg abban, hogy mindenkor szakmai meggyőződése és lelkiismerete szerint dönt-

sön. Ezért mondott le 1943-ban az Országos Állategészségügyi Intézetben 15 évig viselt igazgatói funkciójáról, és tagadta meg az 1950-es években, hogy külföldön a hazai járványhelyzetről a tényeknek meg nem felelő képet fessen. Ellenállt annak a felszólításnak is, hogy *Az állatorvosi bakteriológia, immunitástan és általános járványtan* című tankönyvét második kiadása (1953) előtt a liszenkói genetika elemeit a mikrobiológiába átültető Bosján szellemében átírja. Az átírást követelő cenzúrának meg kellett elégednie e könyv 19. oldalán található apróbetűs lábjegyzettel, amely szerint „Vitás még az a feltevés is, hogy a baktériumoknak

szűrhető alakjuk volna, amelyből a mikroszkóppal felismerhető baktériumalakok fejlődnének, ahogy azt Fontes, Bosján és mások állították”. A beavatottak megértették, hogy elhatárolta magát egy tudománytalan, spekulatív elmélettől, sőt az idézett sorokból a szaksajtó cenzúrája elleni finom fricskát is megéreztek. Neki magának pedig — szemben számos, e kort túlélő, a genetika közelébe sodródott szakemberrel — később nem kellett pironkodnia azért, ami korábban nevével jegyzetten napvilágot látott. A tudományos meggyőződéséhez való ragaszkodása csak növelte tekintélyét idehaza és nemzetközi téren egyaránt.

Viszonylag fiatalon az oktatás, a kutatás és a szakmai közélet vezető egyéniségévé vált, ezért véleményére mindenkor igényt tartottak azok, akik az állategészségügy területén döntéseket hoztak. Így volt ez igen gyakran, ha szakmai vezető helyek betöltéséről volt szó, és ő ilyenkor is *mindig meggyőződése szerint őszinte véleményt mondott*. Érthető, hogy az általa felállított magas szakmai és erkölcsi követelményeknek meg nem felelők között, akikről adott esetben negatívan nyilatkozott, sértődöttek is voltak. Elkötelezettsége azonban nem téríthette el attól, hogy ha kellett, vállalja őszinte véleményét, amelynek megalapozott-

sága egyébként később messzemenően igazolódott.

A szélesebb értelemben vett munkatársait és az arra rászoruló tanítványait nagyvonalúan támogatta pályájukon. Közvetlen munkatársaival úgyszólván naponta konzultált. A szorgalmas emberek botlásait elnézte, mert vallotta, hogy csak az téved, aki dolgozik. Az őszinteséget azonban megkívánta. Kiváló emlékezőképessége, emberismerete és kifinomult érzéke kizárt minden mellébeszélést. Közvetlen munkatársának lenni rangot jelentett a szakmában, de az igényességben példát mutatott, és ezt másoktól is megkívánta.

Életpályáján meghatározó részt vállalt *felesége*, Tangl Herta, Tangl Ferencnek, a neves élettanprofesszornak a lánya, akivel 1919-ben kötött házasságot.

Felesége több nyelvet beszélő, nagy általános műveltséggel rendelkező, odaadó érzelemvilággal és kivételes tapintattal megáldott személyiség volt, aki gondoskodott a családi tűzhely bensőséges légköréről. Az emberi érintkezés árnyalatainak különös érzékével megáldott „nagyszony” volt, aki tudott reprezentálni, ha a hazai és nemzetközi társadalmi érintkezés ezt megkívánta. Finom tapintattal a háttérben maradva segített férjének, akit egyéb-

ként mindig „uramnak” nevezett. Ellentéte volt a női emancipáció harcosainak, és talán éppen ezzel tudott egyedülállóan hatásos lenni férje pályájának a támogatásában. Vezette a háztartást, nevelte lányukat, majd később az unokákat, vendéget fogadott, és mindenekelőtt odaadó szellemi munkatárs volt. Többek között, a többnyelvű korrektúrák legélesebb szemű ellenőre volt, aki együtt élt férje munkájával, és aki minden egyéni életcélját, fenntartás nélkül alárendelte férje hivatásának. Viszonyzásul, egy nagyon hosszú, szellemi teljesítményekben kivételesen gazdag életművet alkotó ember mély-séges megbecsülését, bensőséges ra-

gaszkodását, figyelmességét és tapintatát nyerte el, ami által a mű állandó alkotó társának érezhette magát.

Kivételesen gazdag oktató, kutató és közéleti tevékenységét még életében hazai és külföldi kormány-, valamint tudományos és társadalmi intézmények és szervezetek a legkülönfélébb magas *elismerésekkel* honorálták. Ezek közül csak a legjelentősebbeket soroljuk fel.

Kormányunk Kossuth-díjjal kétszer, a Munka Vörös Zászló Érdemrendjével kétszer és a Magyar Népköztársaság Érdemrendjével tüntette ki. A Magyar Tudományos Akadémia legmagasabb elis-

merésével, az Akadémia Aranyérmével, az Állatorvosok Társasága a Hutýra-émlékérem első, aranyozott példányával tüntette ki, saját egyeteme tiszteletbeli doktorává avatta.

Külföldi tudományos és társadalmi szervek is elhalmozták elismerésekkel.

Levelező tagja volt a francia Académie National de Médecinnek és az Académie Vétérinaire de France-nak, a Moszkvai Össz-szövetségi Mezőgazdasági Akadémiának, rendes tagja a Csehszlovák Tudományos Akadémiának és külföldi tagja a Bolgár Tudományos Akadémiának. Az Állatorvosok Világszövetsége, a Royal College of Veterinary Surgeons, a Görög

Állatorvosok Egyesülete és a Lengyel Állatorvosok Tudományos Egyesülete tiszteletbeli tagjává választotta. Honoris causa doktori címmel tüntette ki a bécsi Állatorvosi Főiskola, a Lipcsei Egyetem Állatorvosi Kara és a Thesszalóniki Egyetem Állatorvostudományi Kara. A Madridi Egyetem Állatorvosi Kara honoris causa tanárává avatta.

Manninger Rezső életműve nagymértékben járult hozzá ahhoz, hogy századunk első felében a budapesti Állatorvosi Főiskola nemcsak tartotta az állatorvostudomány magas nemzetközi színvonalát, hanem annak mércéjére meghatározó hatást is gyakorolt.

Amikor 1963-ban nyugalomba vonult, rövid időn belül lemondott minden társadalmi tisztségéről. Ennek ellenére, 1970. február 4-én bekövetkezett haláláig élénken érdeklődött volt munkatársainak kutatásai, a szakmaterület történései iránt. Továbbra is a régi igényességgel javította a kéziratokat, amelyek lektorálására továbbra is felkérték. Örömmel vette, ha közvetlen munkatársai problémáikkal megkeresték, munkájukról referáltak neki.

Két évtizeddel halála után, egy-egy maradandó értékű megjegyzésének a felidézésével döbbenek rá volt munkatársai és tanítványai, mennyire hiányzik ma is tiszteletet pa-

rancsoló személyiségének, az önmagával szembeni igényességének és a közösségi jó ügyért tette kész egyéniségének példamutatása.

Hálás tanítványai 1982-ben Sopronban, egykori középiskolája alapításának 425 éves évfordulója alkalmából, műemlékvédelem alatt álló szülőháza bejárata fölött emléktáblát helyeztek el ezzel a szöveggel:
„Ebben a házban született a soproni lyceum eminens diákja, Manninger Rezső — 1890—1970 —, a Magyar Tudományos Akadémia alelnöke, a Mikrobiológiai Társaság elnöke, az állatjárványtan világhírű egyetemi tanára, tudósa.”

Arcképét megfestette könyvtára részére a Phylaxia Oltóanyagtermelő Intézet. Ugyancsak ez az intézet, 1963-ban, fennállásának félévszázados fordulóján Manninger képmását viselő emlékérmet készíttetett, amely a „Manninger Rezső professzornak nagyrabecsüléssel a Phylaxia állatorvosai, 1963” és a hátlapon „Felix qui potuit rerum cognoscere causas” feliratot viseli.

Az Országos Állategészségügyi Intézet 50 éves jubileuma alkalmából, 1978-ban a már említett emléktáblán kívül, Manninger képmását viselő emlékérmet is készíttetett.

A Magyar Mikrobiológiai Társaság „Dr. Manninger Rezső em-

lékérmével” kitüntetett mikrobiológusai, a társaság évenként megrendezett kongresszusain emlékeznek meg az emlékérem névadójának saját kutatásaikhoz közel álló tevékenységéről, vagy idéznek fel vele kapcsolatos emlékeket.

BIBLIOGRÁFIA

MANNINGER REZSŐ FŐBB MŰVEI

- A szárnyas baromfi fertőző és paraziták betegségei.* Kotlán Sándor társszerzővel. Bp., 1931.
- A házi emlősök fertőző betegségei.* Bp., 1939.
- Belgyógyászat állatorvosok és állatorvostanhallgatók számára. I—II.* Mócsy János társszerzővel. Bp., 1943., 2. kiadás 1951., 3. kiadás 1956., 4. kiadás 1959., 5. kiadás 1965.
- Liecencie vnutornych chorov. I—II.* Mócsy János társszerzővel. Bratislava, 1954.
- Traité des maladies internes des animaux domestiques. I—II.* Mócsy János társszerzővel. Paris, 1959.
- Benh truyen nhiem gia suc. I—II.* Mócsy János társszerzővel. Hanoi, 1963.
- Spezielle Pathologie und Therapie der Haustiere. I—II.* Hutýra Ferenc és Marek József társszerzőkkel. 7. kiadás. Jena, 1938. Mócsy János társszerzővel: 8. kiadás

- 1941., 9. kiadás 1945., 10. kiadás 1954.,
11. kiadás 1959.
- Special Pathology and Therapeutics of the
Diseases of Domestic Animals. I—II.* Hu-
týra Ferenc és Marek József társszerzők-
kel. 4. kiadás. London 1938. Mócsy Já-
nos társszerzővel: 5. kiadás 1946.
- Patologia y terapéutica especiales de los ani-
males domesticos. I—II.* Hutýra Ferenc és
Marek József társszerzőkkel. Mócsy Já-
nos társszerzővel: 2. kiadás 1968.
- Specijalna Patologija i Terapija Domćik
Životinja. I—II.* Hutýra Ferenc, Marek
József és Mócsy János társszerzőkkel.
Beograd, 1949.
- Patologia speciales e terapia degli animali domes-
tici. I—III.* Hutýra Ferenc és Marek József
társszerzőkkel. 3. kiadás. Milano, 1949.
- Часная патопогия и терапия домашних
животных.**
I—III. Hutýra Ferenc, Marek József és Mó-
csy János társszerzőkkel. 3. kiadás.
Moszkva, 1961.
- Szczegółowa patologia i terapia chorób zwi-
erzat. I—II.* Hutýra Ferenc, Marek Jó-

zsef és Mócsy János társszerzőkkel. Warszawa, 1962.

Tyá Su Csévén Ping Sawa. I—II. Hutýra Ferenc, Marek József és Mócsy János társszerzőkkel. Peking, 1962—1964.

Állatorvosi bakteriológia, immunitástan és általános járványtan. Bp., 1950, 2. kiadás 1953., 3. kiadás 1960.

A háziállatok fertőző betegségei. Mészáros János társszerzővel. Bp., 1975.

A MANNINGER REZSŐVEL FOGLALKOZÓ IRODALOM

FOKÁNYI LÁSZLÓ: Az Állategészségügyi Intézet. Állatorvosi Lapok. 1928. 51. köt. 266—267.

KARASSZON DÉNES és HOLLÓ FERENC: Manninger Rezső és az „Állatorvosi Lapok” jelentősége a járványtan történetében. Magyar Állatorvosok Lapja 1978. 33. köt. 517—522.

KOVÁCS GYULA és FEHÉR GYÖRGY: Dr. Manninger Rezső (1890—1970). In:

- Biographia. Elhunyt tanáraink és elő-
adóink életrajza 1787–1987. Állatorvos-
tudományi Egyetem. Bp., 1986.
- MÓCSY JÁNOS: Manninger Rezső profesz-
zor 70 éves. Magyar Állatorvosok Lap-
ja 1960. 15. köt. 205–296.
- MÓCSY JÁNOS: Manninger Rezső (1890–
1970.) Magyar Tudomány 1970. 15.
köt. 576–578.
- MÉSZÁROS JÁNOS: Manninger Rezső dr.
1890–1970. Magyar Állatorvosok Lap-
ja 1970. 25. köt. 175–186.
- SZENT-IVÁNYI TAMÁS: Emlékezés Man-
ninger Rezső professzorra (1890–1970).
Magyar Állatorvosok Lapja 1980. 35.
köt. 507–509.
- SZENT-IVÁNYI TAMÁS: Az iskolateremtő
tudós. Emlékezés Manninger Rezsőre.
Magyar Nemzet 1980. július 2.
- SZENT-IVÁNYI TAMÁS: Emléktábla Man-
ninger Rezső szülőházán, Sopron 1982.
október 2. Magyar Állatorvosok Lapja
1983. 38. köt. 59–62.
- SZENT-IVÁNYI TAMÁS: Járványtani tanszék,
in: 200 éves a magyar állatorvosi felső-

oktatás 1787–1987. Mezőgazdasági Kiadó, Bp., 1987. 321–343.

SZENT-IVÁNYI T.: Department of Epizootiology, in: 200 years of veterinary education in Hungary. Acta Veterinaria Hungarica 1987. 35. köt. 140–151.

A kiadásért felelős
az Akadémiai Kiadó és Nyomda Vállalat
főigazgatója

A nyomdai munkálatokat
az Akadémiai Kiadó és Nyomda Vállalat
végezte

Felelős vezető: Hazai György
Budapest, 1990

Nyomdai táskaszám: 18723

Felelős szerkesztő: Róbert Zsófia

Műszaki szerkesztő: Kiss Zsuzsa

Kiadványszám: 2769

Megjelent 4,29 (A/5) ív terjedelemben
+ 1 db melléklet

HU ISSN 0133—1884